Вільям Голдінг БОГ СКОРПІОН

З англійської переклав Дмитро Костенко

Небо було наче вкрите густою блакитною емаллю, без жодної тріщинки чи плями. Навіть золотава барва сонця, яке повільно пропливало високо вгорі, зливалася з блакиттю й немов розчинялась у ній. З неба на землю лавиною спадало світло, і спека була така, що дві довгі кручі й усе між ними стояло без найменшого поруху.

Темна вода у річці також ніби застигла. Тільки легенька пара здіймалася над поверхнею — єдина ознака руху в усій околиці. Річкові птахи, що зграями купчилися там, де спека покраяла сухий прибережний мул химерними тріщинами, безтямно дивилися перед себе. Одноманітність пересохлих заростів папірусу лише подекуди порушували смужки зламаних стебел. Так само нерухомо стояв і комиш, хіба коли-не-коли з висушених верхівок осипалося насіння і так собі й лежало на мілині.

Але далі вода була глибока, дуже глибока: та палюче сонце сягало й туди, і його проміння розтоплювало на водній поверхні блакитну емаль піднебесся; а вгорі, над жовтогарячими й рудими кручами нависав важкий синій небозвід.

А от кручі, наче не в змозі витримати стільки світла, наполовину сховались у серпанку, і обриси їхні вже тремтіли.

Між кручами та річкою лежала чорна випалена земля. Трава здавалася мертвою, як оті пір'їнки, що начіплялися на поодинокі пожухлі стеблини. З кількох пальм та акацій листя звисало так, немов деревам важко було його втримати. Неживими здавалися й побілені вапном будиночки, і люди — чоловіки, жінки, діти, — які стояли обабіч розбитого шляху, що тягнувся вздовж берега за кільканадцять кроків від води. Всі

вони, відвернувшись від сонця й трохи піднісши руки, пильно дивилися кудись униз по річці. Люди стояли над своїми короткими темно-синіми тінями — очі некліпні, роти розтулені — й усе дивилися, дивилися.

Знизу по річці долинав ледь чутний шум. Чоловіки чекали, раз у раз поглядаючи один на одного, потираючи спітнілі руки об свої лляні спідниці й знову підносячи їх долонями догори ще вище, ніж доти. Голі діти заходжувалися галасувати, сновигати туди-сюди, але жінки у довгих лляних сукнях нахилялись і ляпасами примушували їх угамуватись і замовкнути.

На шляху, вийшовши з-під пальм, з'явився чоловік. Його рвучкі рухи чимось нагадували тремтіння круч. Навіть здалеку можна було зрозуміти, що він тут чужий. Про це свідчив його незвичний одяг, а також те, що люди не зводили з нього очей. Коли чоловік наблизився до відкритої латки стерні, стало видно, що він біжить, то зникаючи за схилами, то виростаючи знов, і люди, повз яких він пробігав, щось показували, кричали, плескали в долоні, не відводячи від нього погляду. Він досяг сусіднього поля, і вже можна було роздивитись його одяг, не менш чудернацький, ніж його рухи. На ньому була лляна спідниця і високий, також лляний білий капелюх. Голубі сандалі, браслети й великий амулет на грудях виблискували золотом; ще дужче сяяли посох та ціпок, які він тримав у руках. Блищала на сонці його темна шкіра. Краплі поту котилися по ній і падали на потріскану землю. Побачивши, що бігун спливає потом, люди почали кричати ще голосніше. Декотрі трохи пробігали поряд із чоловіком, тоді стирали з себе піт і відставали, а він біг далі, геть з їхньої землі.

Бігун уже був зовсім близько, і всі побачили його обличчя. Колись воно було, певно, видовжене, але достаток і влада округлили його, а всю поставу зробили осадкуватою. Він справляв враження людини, яка не часто ставить собі щось за мету, але коли вже ставить, то досягає її будь-якою ціною. Зараз його мета була бігти. Бігти й бігти. Думка про це не полишала його. Але тепер до неї домішувалося почуття подиву й роздратування. Роздратування було виправдане, бо високий капелюх

раз у раз сповзав йому на одне око, і бігун змушений був поправляти його посохом. Ціпок був оздоблений поворозками з голубих та золотистих намистинок, і хоча чоловік його й високо підіймав, вони однаково стьобали по обличчю. Час від часу він, ніби щось пригадавши, схрещував ціпок та посох перед собою, і тоді руки в нього несамохіть починали рухатися, так, ніби він гострив ножа. Усього цього, та ще як урахувати силу-силенну мух довкола, було цілком досить, щоб пояснити його роздратування. Складніше було зрозуміти, що викликало в нього подив. Важко тупаючи, він біг полем, і тепер його супроводжував лише один чоловік — міцний худорлявий юнак, у чиїх вигуках лунало підбадьорювання, похвала й благання водночас.

— Біжи, Великий Доме! Біжи заради мене! Довгих тобі літ, здоров'я, сили!

Вони вдвох вибігли на ближчий край поля і цієї миті ніби перетнули якусь невидиму межу. Люди, що скупчилися біля кількох хатин, рушили їм назустріч і загукали:

— Бог! Бог! Великий Дім!

Збудження юнака вмить передалося всім, люди зашуміли. Вони вітали бігуна вигуками й на радощах аж плакали. Жінки кинулися до нього, забувши про дітей, які відразу загубилися в метушні. У натовпі утворився лише вузенький прохід, і Великий Дім біг ним, а чоловіки поспішали вслід. Тут-таки, піднісши догори одну руку, стояв сліпий — худий і кострубатий, як костур, що на нього він спирався. І навіть цей сліпий, звернувши до бігуна погляд своїх невидющих, білих, мов крейда, очей, вигукував:

— Довгих тобі літ! Здоров'я! Сили! Великий Дім! Великий Дім!

Бігун знов уже був далеко, залишивши позаду селище, де жінки все ще сміялись і вигукували:

— Ти бачила, сестро? Я доторкнулася до Нього!

А юнак не відставав. Великий Дім біг усе далі, поправляючи посохом незручного капелюха. Роздратування в нього не влягалось, а подив навіть зростав. Тепер його супроводжувало всього кілька чоловіків із селища і той стрункий юнак, що біг за ним іздалеку. Згодом і чоловіки поставали й, усміхаючись, перевели подих. А Великий Дім і юнак подалися далі, залишивши позаду юрбу, яка все ще пританцьовувала, і тепер вони чули тільки своє глибоке дихання та глухий тупіт власних ніг. Ті, що відстали, поволі верталися до селища, де люди вже виносили просто на вулицю наїдки, міцне пиво у жбанах та глеках і розставляли все те на дерев'яних столах.

Коли бігуна вже не стало чути, сліпий, що й досі стояв край шляху, опустив руку, повернувся й пішов — ні, не в селище, не до людей. Намацуючи костуром дорогу, він попростував скошеним полем, потім через підлісок, поки опинився під прибережними пальмами, де річковий мул химерно потріскався на сонці. Тут у затінку сидів, схрестивши ноги, хлопчик. Він так низько нахилився вперед, що єдине пасмо з його поголеної голови спадало аж до ніг; руки в нього безсило лежали на колінах. Хлопчик був такий самий худий, як і сліпий чоловік, тільки шкіру мав світлішу. На ньому була чиста спідничка, хоч подекуди до неї попристав берегový порох та гілочки.

Сліпий, ні до кого не звертаючись, заговорив:

— Ось і все. Він пробіг. Тепер ми побачимо таке аж через сім років.

— А я нічого й не бачив, — байдужно відказав хлопчик.

— З ним біг юнак — отой, що його звуть Брехунцем. Він весь час щось балакав.

Хлопчик скочив на ноги.

— Чого ж ти мені про це не сказав?!

— Навіщо?

— Я пішов би подивитись!

— Не на Бога, твого батька, а на Брехунця?

— Я його люблю. Коли він розповідає свої побрехеньки, з мене спадає тягар небес. А ще він…

— Що він?

Хлопчик розвів руки.

— Він справжній.

Сліпий опустився на землю й поклав костура на коліна.

— Сьогодні великий день, Царевичу. Ти про це, звісно, знаєш?

— Мої няньки сказали мені, тож я й утік. Великий день — це означає, що я муситиму стояти на сонці й не ворушитись. А потім мені стає млосно. А я хочу відпочивати в прохолоді, розмовляти. Хочу їсти, пити, гарно вбиратися…

— Знаю. Хто цього не хоче? Ти говориш, наче маленький дідуган. Та сьогодні той день, коли Бог утверджує себе, і тобі, може, покращає.

— Як же він себе утверджує?

Сліпий на хвилю замислився.

— Ну, коли вже мова зайшла про це, то як Він тримає небо, як примушує підійматись у річці воду? Але ж Він це робить! Небо на місці, і вода в річці підіймається, як і досі. Це — диво!

Царевич зітхнув.

— Я стомився від див.

— Всі ми ними живемо, — сказав сліпий. — Зараз сам побачиш. Ось поглянь: ліворуч від тебе стоїть пальма.

— Я її не бачу — сонце засліплює очі.

— Шкода. Бо якби ти її бачив, то помітив би карби на стовбурі. За лікоть від землі — Карб Суму. Коли б вода не підіймалася вище за нього, люди вмирали б із голоду. Скільки тобі років? Десять? Одинадцять? Коли я був не набагато старший від тебе, таке сталось, і тодішній Бог отруївся.

— Люди голодували й умирали?

— І чоловіки, й жінки, й діти. Але Бог — сильний, він любить людей, хоча в нього лише двоє дітей: ти і твоя сестра. Бог — великий мисливець, він любить багато їсти й пити, і вода підніметься до Карбу Достатку.

Царевичу стало цікаво, хоч сонце й засліплювало йому очі.

— А навіщо ота позначка аж нагорі?

Сліпий похитав головою:

— Кажуть, її зробив Бог. Вода туди ще ніколи не сягала. З давніх-давен живе пророцтво, що коли це станеться, то весь світ потоне і води хлюпотітимуть біля самісіньких воріт до Храму Життя. Забагато води — ще гірше, ніж замало. Ця позначка зветься… — Він нахилився до Царевича й прошепотів — Карбом Всесвітнього Лиха.

Царевич мовчав. Сліпий намацав його коліно й поплескав по ньому.

— Тобі важко це зрозуміти. Ну, та нехай. Коли мене вже не буде на світі і Бог знайде вічний спокій у Храмі Життя ти сам станеш Богом і все зрозумієш.

Почуття безвиході охопило Царевича. Від розпачу він рвучко підвів голову й закричав:

— Я не хочу бути Богом!

— Цебто як? А хто ж, як не ти?

Царевич знесилено бив кулачками по сухому мулу.

— Не буду! Ніхто мене не примусить!

— Угамуйся, хлопчику! А раптом хтось почує! Ти не подумав про мене?

Та Царевич пильно дивився в його білі очі, ніби намагався так зробити їх зрячими.

— Не буду! Я не вмію. Не вмію піднімати воду в річці, не вмію тримати небо… Мені часом сниться темрява… все падає, тисне, душить… І я не можу ні поворухнутися, ні дихнути…

По обличчю в Царевича текли сльози. Він схлипував і втирав ніс рукою.

— Я не хочу бути Богом!

Сліпий заговорив голосно й упевнено — наче для того, щоб примусити Царевича слухати:

— Коли ти одружишся зі своєю сестрою, Царівною…

— Я взагалі не збираюсь одружуватися! — з несподіваним гнівом сказав Царевич. — Ніколи! А надто з Чарівною Квіткою. Хлопці люблять гратися в полювання, і коли я граюся з ними, то падаю від утоми. А дівчата полюбляють гратись у наречених. І коли я граюся з ними, то мушу наздоганяти їх і бігати до знемоги, а потім вони ганяються за мною, доки в мене запаморочиться голова.

Сліпий помовчав і нарешті сказав:

— Гаразд.

— Краще б я був дівчинкою, — зітхнув Царевич. — Гарнесенькою дівчинкою. Я б тоді нічогісінько не робив! Просто був би гарним і гарно вбирався б. Тоді ніхто б не зробив із мене Бога.

Сліпий потер, носа.

— І не треба було б тримати неба, підіймати воду в річці, долати бика у двобої, влучати в ціль?

— Я тієї цілі й побачити не можу, не те що влучити.

— Про що ти, хлопчику?

— У мене перед очима неначе нависла якась біла імла.

— Ти правду кажеш, Царевичу?

— Із часом вона все густішає. Повільно, але густішає.

— Не може бути!

— Це правда.

— Але ж, Царевичу, бідолашний мій хлопчику, що кажуть вони?

— Я нікому про це не говорив. Мені обридли їхні брудні суди-пересуди. Обридли!

— Але ж ти сліпнеш! — стурбовано вигукнув сліпий. — Помалу, з року в рік… Дитино моя! Подумай про нас! Згадай про Карб Всесвітнього Лиха!

— А що мені до того? Якби я був дівчинкою….

Від хвилювання сліпий шкрябав костуром по землі.

— Треба сказати їм. І Він повинен довідатись про це негайно. Бідолашний, нещасний Царевич. Горе людям!

Хлопчик ухопив сліпого за ногу, але той випручався й незграбно підвівся.

— Нікому не кажи!

— Я мушу сказати, дитя моє. Тебе вилікують…

— Ні!

— Я піду до Бога, коли Він завершить свій біг, і Він вислухає мене!

— Я не хочу бути Богом!

Але сліпий уже пішов, постукуючи костуром по знайомих деревах, впевнено ступаючи вузькими стежками між зрошувальними каналами, що їх позаносив пересохлий мул. Царевич метнувся навздогін. Він кричав, благав, хапав сліпого за руку, смикав за пов'язку на стегнах. Але той простував далі, намацуючи костуром дорогу, похитуючи головою та все повторюючи:

— Бідолашний, бідолашний хлопчик!

Геть захеканий, у сльозах, засліплений сонцем Царевич нарешті покинув сліпого, відстав, пройшов ще кілька кроків і спинився. А тоді впав навколішки, просто на курну землю, й заридав. Невдовзі перестав плакати, але так і залишився стояти на колінах, низько опустивши голову. Потім, немовби завчаючи напам'ять, почав уголос промовляти:

— Я не знаю, що він таке каже. Мої очі бачать добре. — І далі: — Людина собі не належить. — Це він, мабуть, чув у Великому Домі. І ще: — Я — Царевич. Цей чоловік бреше.

Впершись руками в землю, хлопчик підвівсь і рушив у затінок. Приплющивши очі, він, мовби повторюючи урок, проказував:

— Цей чоловік бреше. Цей чоловік бреше.

Зашурхотіли спідниці, почулися голоси. То були дві служниці, африканка та єгиптянка. Вони накинулися на Царевича й схопили його. Тоді почали обіймати, голубити, сварити, умовляти, застерігати, знову пестити… Вони понесли його до Великого Дому, згодом посадили на

землю, почистили йому спідничку, знову приголубили й палко, по-материнському, поцілували. Служниці розповіли йому, як зле він учинив, прикинувшись сонним, коли вони зібрались іти подивитися на Бога; як вони шукали його по всіх усюдах; казали, щоб він нікому про це не обмовився, і що він — невдячний хлопчик, бо не цінує своїх няньок, які тільки й дбають про його добро.

Нарешті, тримаючи хлопця за руку, вони ввійшли чорним ходом до Великого Дому й швиденько причепурили його, перше ніж показати рідні.

Він не слухав, як няньки розписували йому всілякі страхіття — крокодилів, річкових чудиськ, левів, шакалів, розбійників... Він усе шепотів:

— Цей чоловік бреше.

Няньки провели його через Великий Дім у двір перед головною брамою. Навіть цього дня, коли Бог утверджував себе, двір був майже порожній. Але за брамою два ряди воїнів-африканців із величезними щитами та списами утворили рівний прохід, стримуючи натовп, що напирав з обох боків. Окремі голоси потонули в суцільному реві, який сповіщав про початок Божого бігу. Людям уже набридло споглядати все це, навіть Чарівну Квітку, що стояла зі своїми служницями на помості біля брами; люди стомилися вдивлятись у далечінь, на стежку під кручами, якою мав повернутися Бог. Шавми[1] мовчали. Чарівна Квітка стояла нерухомо як статуя. А Бога все не було видно. Юрба з нетерпінням чекала, і тут на очах у всіх з'явивсь Царевич. Він спустився сходами від Великого Дому і повз товсті фарбовані колони вийшов у супроводі таких самих товстих служниць на майдан перед брамою. На його спідничці у складки не було жодної порошинки, а сандалі, намисто на шиї, браслети на зап'ястках сяяли золотом. Єдине його пасмо, чисте, розчесане, напахчене ароматичною олією, було немовби зроблене з чорного дерева. На устах у нього грала легенька усмішка. Жінки у натовпі почали бурхливо виявляти своє захоплення вродою Царевича, і

він заусміхався щиро й радісно. Перед помостом він спинився, скоса позирнув на Чарівну Квітку, обличчя якої було наполовину прикрите віялом, а тоді привітав Царівну помахом руки. Няньки допомогли йому зійти на поміст, і тепер він стояв угорі, раз у раз кліпаючи очима. Усмішка Чарівної Квітки спалахнула любов'ю. Дівчина неквапно нахилилась до Царевича, по-жіночому ніжно провела долонею по його щоці й прошепотіла:

— Ти плакав, мій маленький хлопчику?

Царевич утупився собі під ноги.

Юрба загомоніла гучніше. Царевич підвів погляд, і тієї ж миті Чарівна Квітка ступила крок до краю помосту, потягши за собою Царевича. Ззаду хтось подав їм до рук пальмові віти. Обоє вони дивилися туди ж, куди й усі, — на стежку.

Проти води на видноколі з кручі виступала велика кам'яна брила. На ній стояла низька довга споруда, біля якої рухалася крихітна постать. Невдовзі поряд з'явилася ще одна постать. Розгледіти їх було важко. Під пекучим сонцем їхні химерні обриси тремтіли, розпливалися, а часом і зовсім зникали. Раптом над юрбою знялися сотні пальмових вітей. Люди стояли обабіч дороги, і в їхніх руках на вітрі майорів ніби живопліт із пальмового листя.

Залунав різкий звук шавмів.

— Довгих тобі літ! Здоров'я! Сили! — чулося звідусіль.

Попереду біг не Бог, а той жилавий юнак, Брехунець. Часом він вертався трохи назад і оббігав навколо Бога, несамовито вимахуючи руками й підбадьорюючи його. Він спітнів, але біг так само невтомно і весь час щось говорив. За ним тюпав Великий Дім — Бог, чоловік Цариці, яка вже пішла на вічний спочинок. Цар биків, Цар соколів, Господар

Верхніх Земель. Він біг повільно, завзято нагострюючи свого уявного ножа. Спітнів він ще дужче за Брехунця, і краплі поту блищали на його тілі, а спідниця прилипла до стегон. Коли він наблизився, його постать уже не зникала за пагорбами, не розчинялась у мерехтінні сонячних променів. Білий капелюх на ньому сплющився, і Бог більш не поправляв його посохом чи ціпком. Навіть довгий поділ його спідниці, здавалося, знесилів і теліпався, немов хвіст конаючого звіра. Він біг похитуючись. Брехунець закричав:

— Ні, ні!

Розпач бігуна передався юрбі, і вона загомоніла:

— Великий Доме! Великий Доме!

Навіть воїни були вражені. Порушивши стрій, вони пообертались, неначе збираючись допомогти йому. Зненацька Царевич помітив на стежці знайомого чоловіка з костуром. То був сліпий. Він стояв, підвівши обличчя й опустивши, костура на землю. Бог, важко тупаючи, біг по дорозі, і юрба за ним змикалася. Сліпий чимдуж щось вигукував, але його ніхто не чув. Великий Дім біг із широко розтуленим ротом. Коліна в нього підтиналась, а тьмяні очі, здавалося, нічого перед собою не бачили. Перечепившись об костур сліпого, він упав навкарачки. Потім з тим самим безвиразним обличчям повалився на землю, відкотивсь і завмер. Білий лляний капелюх відлетів убік.

Несподівано запала тиша, і всі почули голос сліпого:

— Царевич сліпне, Боже! Твій син сліпне!

Царевич у розпачі простяг руки до все ще усміхненої Чарівної Квітки і прокричав свій завчений урок:

— Він бреше!

— Царевич сліпне!

Тоді Чарівна Квітка спокійно і чітко промовила:

— Звісно, він бреше, любий мій хлопчику. Воїни! Схопіть його й киньте до ями!

Воїни заходилися розштовхувати й розганяти людей від завмерлого Бога та Брехунця, що припав до землі поруч. Юрба оточила сліпого, і тепер він був схожий на якусь іграшку, на крикливу ляльку.

Чарівна Квітка заговорила знову:

— Це він підставив костура під ноги Богові.

Юрба звалила сліпого додолу, і воїнам ледве вдалося схопити його й потягти за собою. Чарівна Квітка потисла Царевичеві руку й тихо сказала:

— Усміхнись.

— Ти чуєш, він бреше!

— Дурнику, усміхнись!

Він усміхнувсь, але по обличчю в нього текли сльози. Чарівна Квітка гордовито зійшла з помосту й потягла Царевича за собою, до Головної брами. Кілька воїнів ступали попереду них, проганяючи з дороги людей; інші несли Бога. Чарівна Квітка зі своїми служницями швиденько відвела Царевича до няньок, щоб ніхто не бачив його заплаканих очей, а потім і сама пішла.

Урочиста процесія зустрічала Бога у дворі Великого Дому так, наче нічого й не сталося.

Шість чоловіків винесли лаву. Один із них був у леопардовій шкурі, ще один (якщо то взагалі був чоловік) — з головою шакала. За ватажка вони мали високого чоловіка, значно старішого від Великого Дома, у білому лляному хітоні. Його виголена голова блищала на сонці. Брехунець, який перший підійшов до нього, не вгавав:

— Верховний Жерче, це жахливо, жахливо… Як це могло трапитись? Який жах! Хто ж знав? Хто б міг подумати?

Верховний Жрець усміхнувся:

— Всяко буває.

— А я й не сперечаюсь.

Верховний Жрець нагородив його поблажливою усмішкою.

— Підійди ближче, любий Брехунцю. Ти себе недооцінюєш.

Брехунець підскочив на місці так, наче його проштрикнули списом.

— Ні, ні! Повір! Я вже все розповів.

Бог лежав на лаві. Процесія рушила до Великого Дому. Верховний Жрець дивився їй услід.

— Йому завжди подобалися твої побрехеньки.

Перед входом до палацу Брехунець спинив Верховного Жерця, схопивши його за край хітона.

— Він чув їх стільки разів, що вже й сам міг би розповідати, ба навіть робити до них малюнки.

Трохи повернувши назад голову, Верховний Жрець поглянув на Брехунця.

— А Бог учора казав зовсім інше.

— Та повірте ж мені! Я Йому зовсім не потрібний.

Верховний Жрець обернувся, опустив очі й, поклавши руку юнакові на плече, спитав:

— Скажи мені, Брехунцю… Мені просто цікаво — ти що, не хочеш жити вічно?

Але юнак не слухав його. Він вдивлявся повз Верховного Жерця кудись у глиб палацу.

— Адже він знов…

— Що — знов?

— Знов побіжить! Його збили з ніг. Він побіжить, правда?

Верховний Жрець пильно й зацікавлено подивився на нього.

— Навряд. Я навіть певен, що не побіжить, — тихо промовив він і зайшов у Великий Дім.

Брехунець, кусаючи губи, лишився стояти на сходах сам. Він увесь тремтів і здригався.

***

Чарівна Квітка зігнала зло на Царевичі. В одному з тихих закутків Великого Дому вона дала йому дзвінкого ляпаса й пішла геть. Царевич зрозумів, що це — за його поведінку на людях. Сонце вже сідало, і він, схлипнувши, подався спати.

Відкараскатися від Брехунця було не так легко. Він перестрів Царівну в темному переході і схопив її за руку.

— Пусти мене!

— А я тебе й не тримаю, — прошепотів він. — У тебе завжди на думці якесь сороміття.

— Після того, що ти наробив…

— Я? Ти хочеш сказати, ми наробили.

— Мені й згадувати про це не хочеться…

— Чому ж? Про це треба пам'ятати завжди.

Вона безсило припала до нього.

— Як мені все набридло… Мене геть збили з пантелику… Чогось хочеться, а от чого — сама не знаю.

Він потихеньку обійняв її і погладив по плечу.

— Ну ж бо. Ну…

— Ти весь тремтиш.

— Як же мені не тремтіти? Я в смертельній небезпеці. Я й раніше ризикував, але не так, як тепер. Тож пам'ятай про це. Зрозуміла?

Вона вивільнилась із його обіймів і ступила вбік.

— Ти чекаєш від мене добра? Ти?

— Добра? Ні… Хоча… Так! Зроби добро, як ти його розумієш!

Царівна, ставна та велична, пройшла повз нього.

— Що ж, гаразд.

Раптом їй услід донісся шепіт. Вона здригнулась.

— Заради мене!

Прислухаючись, Царівна намагалася не дивитись на невиразні тіні, що маячіли на високих стінах. З обідньої зали долинули голоси та музика, і тепер годі було розчути той шепіт. Вона пройшла через усю залу, відхилила завісу й ступила до кімнатки, з усіх боків завішеної і щедро освітленої. Там на неї чекали служниці. Вони мовчали, боячись її царственного гніву. Але цього вечора Чарівній Квітці було не до них. Рішуча й цнотлива, сьогодні вона замкнулась у собі й мовчала, дозволивши їм роздягти себе, втерти у шкіру ароматичну олію, розчесати волосся й надіти нові коштовні прикраси. Потім вона відійшла й сіла перед дзеркалом, немов перед ліхтарем.

Дзеркало Чарівної Квітки не мало ціни. Казкове дзеркало. Насамперед воно було велике. І вона бачила не лише обличчя, а й увесь свій стан. А якщо підійти ближче, то видно було навіть ноги. Тільки Великий Дім володів такими скарбами. Та не лише розміром примітне було те дзеркало. На відміну від золотих чи мідних люстер, що їх мали інші заможні жінки, це було зроблене з одного цілого листа срібла. З

обох боксів його тримали золоті статуетки крилатих богинь з такими незворушними обличчями, наче вони боялися бодай ненароком вплинути на того, хто дивиться у дзеркало. Ніщо в світі не зрівнялося б із рівною, гладенькою й відполірованою поверхнею цього дзеркала. Далебі, ніхто з певністю й не сказав би, чи та поверхня існує насправді. Тільки похукавши на неї або торкнувшись її пальцем, можна було переконатись, що вона не уявна.

Та найбільшою перевагою дзеркала було те, що воно показувало все як є, без прикрас, не так, як ті тьмяні люстра, котрі, немов підлещуючись до власника, ховають його вади. Той, хто дивився у це дзеркало, не відображення своє бачив, а зустрічався із самим собою віч-на-віч.

Саме це й потрібно було Чарівній Квітці в ту мить. Вона та її сестра-двійниця в дзеркалі сиділи й пильно роздивлялись одна одну. Служниці, які й досі були ще в цій яскраво освітленій кімнаті, трохи оговталися від страху і почали пошепки перемовлятися, клопочучи навколо господині. Але та не звертала на них уваги і не чула їх. Вона все сиділа перед низьким столиком, на якому стояло дзеркало. На ній не було одягу, тільки голубий із золотом пояс, який лише окреслював талію, не стягуючи її. І це було прекрасно, бо якби щось стягло талію Чарівної Квітки, найтендітнішу, найгнучкішу частину її тіла, то це знищило б створену природою довершеність, розділило б її поставу надвоє. Навіть тьмяне люстро не зробило б її вродливішою, ніж вона була насправді. Чарівна Квітка уособлювала красу самого життя, вдосконалити яку неможливо. Служниці зібрали в пучок її лискуче чорне волосся, і лише один чи два кучерики вибивались із зачіски. Довго, задумливо роздивлялася себе Царівна. Ні погляд лікаря на хворе тіло, ні погляд художника перед початком роботи, ні погляд філософа, коли він поринає у світ абстракцій, не зрівнялися б глибиною й відчуженістю з поглядом Чарівної Квітки, яким вона вивчала власне відображення.

У правій руці вона тримала очеретяного пензлика — мабуть, розмірковувала, в яку фарбу на сланцевій палітрі його опустити. Перед

нею був вибір — дрібно помелений малахіт на олії, лазурит, біла й червона глина та шафран. Якби вона схотіла, то могла б вибрати й золото, бо з невеличкої підставки, що стояла поруч із палітрою, звисала золота стружка, яка, мов комашині крильця, тріпотіла в гарячому повітрі над світильником.

— Вони вже готові…

Та Чарівна Квітка не звернула уваги на жінок, неначе їх тут і не було. Вона закусила нижню губу, тамуючи якийсь внутрішній біль та вагання, і зрештою змусила себе прийняти остаточне рішення. Темно-червона. Так, тільки темно-червона барва дасть єдино можливу гармонію з її вбранням. Губа вислизнула з-під верхніх зубів, і Царівна кивнула своїй сестриці за дзеркалом. Так, темно-червона, відтінена синню. Але не тією майже чорною синню опівнічного неба й не густою, підсвіченою сонцем блакиттю ясного дня. Це буде ніжна лазур із променистим білим відтінком. Надзвичайно ретельно вона нанесла фарбу на груди.

— Вони чекають…

Чарівна Квітка відставила фарбу на столик.

— І я вже готова.

Вона опустила руки, і браслети дзвінко спали на зап'ястки. Чарівна Квітка граційно підвелась, і промені світла заграли на її смаглявій гладенькій шкірі, то відбиваючись від неї, то згасаючи. Служниці почали вдягати її, запинаючи в тонкі прозорі покривала. Повертаючись усе повільніше, Чарівна Квітка обмотувалася ними, доки останній, сьомий серпанок огорнув її з голови до ніг. Вона завмерла, прислухаючись до гомону та звуків музики, що долинали з обідньої зали. Потім гордо випросталась і, не помітивши навіть, що говорить уголос, промовила чи то сумовито, чи то рішуче:

— Я буду прекрасна.

У залі вже точилася неквапліва застільна розмова. Лише зрідка хтось поглядав на Великого Дома. А він, здавалося, був цілком задоволений стравами, питвом, бесідою з Верховним Жерцем та Брехунцем, і найкраще тепер було не звертати на нього уваги, виявляючи цим найвищу придворну гречність — удавану байдужість. Невидима струна, яка досі тримала гостей вкупі, тепер ослабла, і вони розбились на невеличні гурти, що сиділи окремо один від одного за довгими столами вздовж зали. Та навіть коли здавалося, ніби троє людей, дві жінки й чоловік, захоплені розмовою між собою, то вже через хвилину когось із них можна було побачити в іншому гурті, а з того гурту хтось уже переходив до третього, четвертого… Але струну могли натягти знов, тому в кожному вчувалася готовність будь-якої миті повернутися до головної події.

Весь цей розмірений рух за столами мав такий вигляд, наче хтось опустив на воду безліч схожих на лілеї капелюхів, і легенький вітрець пересував їх по поверхні.

Ніхто з придворних ще не був п'яний. Всі крадькома стежили за Богом і ніби зовсім випадково примудрялися пити саме тоді, коли пив і Він. Не частіше й не рідше. Після Верховного Жерця Бог був найстарішим з-поміж усіх і пив куди вправніше, ніж бігав, отож скоро всі сп'яніли. Скоро, але не раніше, ніж Він.

Пожвавлення серед придворних його наче й не обходило. Віддихавшись після бігу, він лежав на просторому ложі й почував себе задоволеним. Його лівий лікоть глибоко вгруз у м'які шкіряні подушки. Великий Дім з насолодою доїдав смажену качку, тримаючи її у правиці. Перед ложем обабіч низенького столика зі стравами сиділи Брехунець та Верховний Жрець. Жрець спокійно всміхавсь і дивився на Великого Дома по-дружньому, уважно. А Брехунець, як завжди, непосидюче совався і крутився на всі боки.

Великий Дім доїв качку і простяг кістки назад; їх тут-таки підхопили смагляві руки прислужника. Другий прислужник уже тримав напоготові чашу з водою, і Великий Дім опустив у неї праву руку, щоб обполоснути пальці. Тієї ж миті, немов це був якийсь знак, сліпі музики — вони сиділи навпочіпки у протилежному кінці зали — заграли гучніше. Один із них виводив гугнявим голосом давню-предавню пісню:

Ох, солодкі твої обійми,

Солодкі, як мед, і гарячі, як літня ніч,

О кохана моя, о сестро моя!..

Бог похмуро глянув на співця, зігнув мізинець і спорожнив ще одну чашу пива. Все ще всміхаючись, Верховний Жрець звів брови:

— Чи це розумно, Великий Доме?

— Я хочу пити.

За столами наповнювалися чаші — пити хотілось усім. Верховний Жрець похитав головою:

— Цей танок дуже довгий, Великий Доме.

Бог відригнув. Гамір на хвилю стих, та згодом знявся знов, і раз у раз було чути відригування. Ліворуч у кутку одній вельможній жінці стало зовсім погано, і всі сміялися з неї.

Бог поплескав. Брехунця по плечу.

— Розкажи мені якусь побрехеньку.

— Я вже розповів усе, що знав, Великий Доме.

— Ти хотів сказати: все, що міг вигадати, — зауважив Верховний Жрець. — Якби ти щось знав, то це були б уже не побрехеньки.

Брехунець поглянув на нього, вже розтулив був рота, щоб відповісти, але передумав і опустився на стілець.

— Коли ти так вважаєш…

— Побрехеньок! — зажадав Великий Дім. — Ще побрехеньок!

— Я не великий майстер брехати, Великий Доме.

— Розкажи мені про білих людей.

— Ти вже знаєш про них.

— Розповідай! — наполягав Бог, грайливо пощипуючи Брехунця за вухо. — Розкажи, яка в них шкіра.

— Вона схожа на почищену цибулину, — покірливо повів Брехунець, — тільки не блищить. І така вона на всьому тілі…

— На всьому-всьому тілі…

— І вони не миються…

— А то біла фарба зійде! — І Великий Дім зайшовся реготом.

Усі довкола також засміялися. Вельможна жінка в кутку, пронизливо скрикнувши, впала зі стільця.

— А ще від них гидко тхне, — провадив Брехунець. — Від них гидко тхне, я вже розповідав. У них є річка, вона бере в кільце їхню землю і тече не плавно, а здіймається великими горбкуватими хвилями. Вода в ній солона. І хто її нап'ється, той божеволіє і падає мертвий.

Великий Дім знову розреготався, а потім замовк.

— Цікаво, як же це я впав? — промовив він. — Дуже дивно. Біг собі, біг, і раптом — уже не біжу.

Брехунець скочив на ноги.

— Тебе збили з ніг, Великий Доме, я бачив. Та ще й стільки випив перед тим пива. Іншим разом…

— Ти не був п'яний, Великий Доме, — сказав, усе ще всміхаючись, Верховний Жрець. — Ти виснажився.

Бог знов ущипнув Брехунця за вухо.

— Розкажи про… — І він несподівано зареготав. — Про те, як вода робиться твердою!

— Ти ж уже чув про це.

Бог глухо гупнув правою рукою по ложу.

— То й що? Я хочу почути ще раз! — вигукнув він. — Ще і ще раз!

Гамір довкола стих. Завіси в кінці зали розсунулися, і з-поміж них постало на двох коротеньких ніжках якесь опудало, загорнене в біле лляне полотно. Воно продріботіло до середини зали й опинилось у проміжку між столами. Музика бив тепер у барабан дуже тихо.

— Справді, вона тверда як камінь, — говорив Брехунець. — Взимку каміння коло водограю вкривається затверділою водою, як ото рінь обростає мохом.

— Іще! — кинув Великий Дім у захваті. — Розкажи, яка вона біла, прозора, холодна і, головне, нерухома!

Зненацька опудало обернулося на чорняву дівчину. Вона підібрала поділ свого довгого вбрання і тримала його в руках, а з-під поли виглядали її маленькі ступні. Брехунець усе розповідав щось Богові, але дивився не на нього, а зиркав очима кудись убік.

— Болота чорніють, тоді біліють і стають твердими. А очерет робиться таким цупким, наче він кістяний. І холод…

— О, розповідай далі…

— То не вечірня прохолода, не свіжий вітрець від річки й не краплини холодної води, що збігають по боках пористого глечика. То лютий холод, він хапає людину, спочатку змушує її пританцьовувати, але потім рухи її стають чимдалі повільніші, і зрештою вона спиняється — назавжди.

— Ти чуєш, Верховний Жерче?

— А якщо людина ляже на той білий водяний порох, то вже ніколи не встане. Вона скам'яніє, перетвориться на пам'ятник самій собі.

— І все — Вічний Спокій! — вигукнув Великий Дім. — Жодного більше поруху!

Однією рукою він міцно обійняв Брехунця.

— Дорогий Брехунцю, я тебе так люблю!

Брехунець стиснув губи, аж вони побіліли.

— О ні, Великий Доме! Ти такий добрий, такий великодушний, а я нікому не потрібен.

Великий Жрець кашлянув. Бог і Брехунець обернулися до нього, і він очима показав їм, куди дивитись. Покривало з опудала спало. Немов осяйний водограй ударив у залі… Повернена вбік голова ритмічно похитувалась, ноги витанцьовували — водограй зблискував, вигинався в лад барабану.

— Ого! — вигукнув Бог. — Це ж Чарівна Квітка!

Великий Жрець покивав головою і всміхнувся.

— Твоя прекрасна донька.

Великий Дім підніс руку у вітальному жесті. Усміхаючись через плече, Чарівна Квітка вигнулася під музику всім тілом, і ще одне покривало спало додолу, а її довгі лискучі коси звабливо гойднулися по стегнах. Гамір за столами вщух, гості замилувано всміхалися, гомоніли тихо й лагідно, захоплено вітали Чарівну Квітку, неначе всім передався піднесений настрій і радість Бога. До барабанного бою додалися звуки арфи й дудки.

— Чи ти ба, як виросла! — сказав Великий Дім. — Аж не віриться, вже зовсім доросла!

Брехунець, облизнувшись, відвів погляд від Чарівної Квітки, нахилився до Великого Дома і легенько підштовхнув його ліктем.

— Це ж краще, ніж слухати про ту тверду воду. Га, Великий Доме?

Та Бог дивився кудись удалину, не помічаючи Чарівної Квітки.

— Розкажи іще щось.

Брехунець насупив брови й замислився. Раптом щось спало йому на думку. Його вилицювате обличчя скривив лукавий усміх.

— Може, про звичаї?

— Звичаї? Які?

— Про жінок, — прошепотів Брехунець.

Він нахилився якомога ближче до Великого Дома і, затулившись долонею, почав щось нашіптувати. Бог зосереджено слухав і всміхався. Вони все схилялись один до одного. Мов прикутий до Брехунця, Великий Дім сягнув рукою назад, узяв нову чашу, підніс її до губів і гучно відсьорбнув пива. Брехунець аж затрусився від притлумленого сміху і вже не міг говорити далі пошепки. З-за його долоні почулося:

— …і буває, що ті розпусниці доти ніколи їх не бачать!

Великий Дім пирхнув, обприскавши Брехунця пивом.

— Ти міг би розказати і щось непристойніше…

Великий Жрець ще раз промовисто кашлянув. Ритм музики змінився. Гугняво затягла дудка, наче несподівано домоглася чогось такого, про що здавна мріяла, і тепер не знала, чого жадати ще. І Чарівна Квітка перемінилася. Вона танцювала жвавіше, тіло в неї було до пояса неприкрите. Ось вона вся завмерла, і тільки ноги дріботіли під музику. А

наступної миті заграло все тіло, і лише ноги та голова застигли на місці. Вона вже не всміхалась, а раз у раз поглядала в танку на свої перса. Часом вона підводила праву руку, згинала її в лікті й, затуливши нею обличчя, тримала так, що кисть указувала якраз на ліву грудь. Опущена ліва рука так само згиналась, і обидві кисті утворювали з лівою груддю одну лінію. При цьому дівчина легенько поводила лівим плечем, і перса м'яко погойдувалися, знаджуючи глядачів теплом, ароматом і пишністю.

Відтак її гнучке тіло почало, ніби в дзеркалі, відтворювати те саме, тепер зосереджуючи увагу вже на правій груді. І ось дудка, немовби від пахощів, що линули в затхле повітря зали, від цих забарвлених у темно-червоний колір персів, здавалося, збагнула, чого саме їй хочеться ще. В її гугнявому голосі вчувався вже не тільки людський плач. Цей плач почули за столами, де вже почалися п'яні поцілунки і грайливі пестощі. Брехунець відвів нарешті погляд від Великого Дома й повільно повернув голову. Обличчя в нього прибрало страдницького виразу, немовби він знемагав від спраги.

— Вона прекрасна! — простогнав він. — Прекрасна!

— Так, справді,— підтвердив Бог. — Розкажи ще щось, Брехунцю.

Той знову, ніби великомученик, простогнав:

— Треба дивитись на неї, Великий Доме, невже ти не розумієш?

— На це ще буде доволі часу.

Чарівна Квітка вигравала персами. Довгі коси розвіювалися й вилискували в несамовитому танку. Брехунець розривався між нею і Богом. Обома долонями він ляскав себе по обличчю.

— Гаразд, — похмуро мовив Великий Дім. — Не хочеш нічого розповідати, то я пограю з Верховним Жерцем у шашки.

Досить було йому сказати це, як умить з'явилася шашківниця. Її принесли так само швидко, як минулого разу пиво. Поки Великий Дім перемішував у чаші шашки, за столами щось змінилося — менше стало пестощів, тут і там приглушено розмовляли про наїдки й питво, про суспільні проблеми, про ігри. Скидалось на те, що Чарівна Квітка й музики старалися тепер самі для себе чи для стін.

— Твій хід, — сказав Великий Дім. — Бажаю успіху!

— Знаєш, — промовив Великий Жрець, — я часом думаю, було б цікавіше не совати навмання шашками, а обдумувати ходи наперед.

— То що б то була за гра? — здивувався Великий Дім. — Якась чудна, без правил.

Він звів очі. Побачивши Чарівну Квітку, лагідно всміхнувся до неї і знов повернувся до гри. Тепер Чарівна Квітка всю увагу зосередила на своїй тонкій талії і на гарних стегнах, що виглядали з-під останнього покривала й повільно виписували кола. На її ретельно нафарбованому обличчі вгадувалася надзвичайна збудженість. Кожну нову фігуру танка вона зумисне виконувала довше, ніж звичайно, і так мимоволі привертала увагу гостей. Вона випромінювала якесь сяйво, і то не тільки від лискучої мазі, що вкривала її шкіру.

Музики вже потомились. Арфіст перебирав струни з приреченістю господарки, змушеної перетирати на жорнах зерно. У дудара аж перекосилися від утоми очі. Тільки барабанщик грав легко, вистукував то обома руками водночас, то тільки однією, раз у раз їх міняючи. За столами гомоніли про шашки та полювання.

— Твій хід, Верховний Жерче.

Верховний Жрець кивнув головою, пересуваючи паличкою шашку. Брехунець рішуче смикав Бога за спідницю, намагаючись привернути

його увагу. Чарівна Квітка скинула останнє покривало, і тепер на її лискучому тілі були самі лише коштовні прикраси. Ледь опущені куточки напіврозтулених губ, за якими блищали зуби, зображували жадання. Чарівна Квітка виконувала останню фігуру танка. Вона розпочала її у протилежному кінці зали, а потім, віддавшись на волю музики й немов беручи з неї наснагу, заходилася несамовито витанцьовувати по всій залі. Щокілька кроків вона спинялась, щоб знову показати всім свою красу, — розкидала руки, розводила коліна, випинала живіт. Танок вів її все далі й далі в глиб зали. На хвилю вона затримувалась, проживала в танку ціле життя, потім — знов п'ять-шість кроків і знов ціле життя… Раптом вона ненароком зачепила боком батька, той штовхнув шашківницю, і шашки розлетілися навсібіч. Бог розлючено озирнувсь і вп'явся поглядом у дочку.

— Ти невдоволений?

Шашки залетіли аж до помосту, де сиділи музики. Мелодія зненацька урвалася. За столами запала тиша. Все завмерло, лише здіймалися перса Чарівної Квітки. Вона впала долілиць на підлогу.

Великий Дім нахилився і вже без злості приклав до її чола долоню.

— Так-так. Авжеж. Я й забув.

Він спустив ноги й сів на краєчку ложа.

— Ти знаєш, я…

— Що, Великий Доме?

Він поглянув униз на доньку.

— Ти танцювала чудово, моя люба. Так розпалила кров…

Великий Жрець нахилився до Бога:

— А коли так, то...

Схвильований до безтями Брехунець метався між Чарівною Квіткою і ложем.

— Ти повинен, Великий Доме! Повинен!

Великий Дім сидів, простягши вздовж тіла руки. Та ось він склав їх на грудях, напружив м'язи, підвівся і втяг живіт, так що з-під труського шару жиру вирізнився міцний торс. Бог трохи посидів так.

— Ну, будь ласка, любий Великий Доме!

Бог видихнув повітря. Його очі затуманились. Тіло під ослабленими руками знесилено опало, знову випнувся гладкий округлий живіт.

— Я не можу, — глухо мовив він.

Бог глибоко, з таким свистом удихнув повітря, ніби поруч пролетіла велетенська стріла. У цілій залі ніхто не наважувавсь і мізинцем поворухнути, й оком повести — всі мовчки дивилися додолу.

Раптом Чарівна Квітка скочила на ноги й, затуливши долонями обличчя, кинулася геть. Здригаючись від плачу, спотикаючись, вона добігла до кінця зали; завіси зімкнулися за нею.

З глибини помосту вибіг якийсь хлопець. Він нахилився до Бога і щось прошепотів йому на вухо.

— Гаразд. Зараз іду.

Бог устав. Залою пробіг шурхіт — усі мовчки, не підводячи очей, повставали вслід за ним. Великий Дім перетнув за хлопцем залу й вийшов надвір. З неба плавним потоком спадала темрява. Наставала ніч, запалюючи на небосхилі міріади зірок. Ближче до обрію на небі ще сяяла кришталева блакить — така ніжна, що, здавалося, їй несила втримати навислу над нею важку ніч. Великий Дім на мить спинивсь і, окинувши поглядом цей вечірній кришталь, тихо присвиснув. Відтак знову хутко попростував у куток двору. Йдучи, він бурмотів до хлопця:

— Я маю завершити цю ніч добре, чи не так?

У кутку стояв вбудований у стіну невисокий вівтар. Тривожно озираючись довкола, поглядаючи, час від часу на стемніле небо, Великий Дім обмився святою водою. Стиха щось примовляючи, він сипнув на розжарене вугілля пучку ладану, і стовп густого білого диму метнувся вгору, у морок. Те саме Бог проробив в інших трьох кутках двору. Якусь мить він ще уважно спостерігав дим, тоді повернувся й рушив назад, до зали, бурмочучи чи то сам до себе, чи то до хлопця:

— Що ж, утримати небо я ще здатний.

У залі гості, потупивши погляди, так само мовчки сиділи за столами. Брехунець стояв навколішки, обома руками тримаючись за ніжку ложа, ніби боявся впасти. Великий Дім умостився на ложі й тепер відпочивав на самоті.

Згодом він мовив:

— Мені кортить випити.

Ту ж мить — ніхто ще не встиг і поворухнутися — Великий Жрець схопив його за руку і, як завжди, спокійно всміхаючись, заговорив:

— Невже ти не розумієш, Великий Доме?

Бог обернувсь; його впевнене обличчя здригнулося.

— Чого не розумію?

— Вранці ти впав. Увечері…

Великому Дому перехопило подих. Зненацька він засміявся.

— Ти хочеш сказати, це вже почалося?

— Саме так.

За столами, порушивши тишу, прокотився шепіт:

— Почалося, почалося!

Брехунець відпустив ніжку ложа й стояв навколішки із заплющеними очима. Потім закинув назад голову, схопився за неї обома руками й заволав:

— Ні, ні!

Та Великий Дім усе сміявся й сміявся. Він сів, спустив ноги з ложа й, не перестаючи сміятись, звернувся до гостей:

— Міцне пиво — і ніякого похмілля!

Великий Жрець усміхався й кивав головою.

— Чарівні, вірні жінки…

Брехунець пробелькотав:

— Звичайно, Великий Доме! Чого ж іще треба чоловікові? Пиво й жінки, жінки й пиво, та ще зброя — чого ж іще?

— А ще — гончар, — зауважив Великий Жрець. — І музики, й пекар, і броварник, і ювелір…

— І Брехунець, — додав Великий Дім, ущипнувши Брехунця за вухо.

А той белькотав дедалі гучніше, на всю залу, заглушаючи решту звуків. Великий Дім поплескав його по плечу.

— Заспокойся, любий Брехунцю! — Широко всміхаючись, Бог дивився на Брехунця. Він був у чудовому настрої. — Що ти таке кажеш? Я ж просто не можу без тебе обійтися!

Брехунець скрикнув, люто роззирнувся довкола, скочив на ноги й, перестрибуючи через музик, метнувся до виходу. У поспіху він заплутався в завісі, вона обірвалась і потяглася за ним. Знялася колотнеча. Чути було якісь удари, покрики воїнів, потім знов удари, військові накази.

— Я не хочу! — знов заволав Брехунець.

Згодом удари за дверима стихли, бійка вгамувалась. Знову почувся вже трохи ослаблий крик Брехунця, нажаханого і обуреного водночас.

— Дурні! Невже не можна обійтись опудалами?

Всі стояли, червоніючи з ганьби. Те місце, де завіса була зірвана, відразливо зяяло, немов рана на живому тілі.

Нарешті Великий Жрець порушив мовчанку:

— Утоми ніби й не було.

Великий Дім кивнув головою:

— А я підніму воду в нашій річці, присягаюся!

За столом хто засміявся, хто заплакав.

— Великий Доме, прости своєму Брехунцеві, — пробурмотів Верховний Жрець. — Він занедужав. Але він буде з тобою!

Гості почали підводитися з-за столів і підходити до Великого Дома, плачучи, сміючись, простягаючи до нього руки. Бог змахнув сльозу.

— Люба родино! Діти мої!

Великий Жрець вигукнув:

— Принесіть Великому Домові ключа!

Гості розступилися, щоб можна було пройти через залу. З темряви, що зяяла там, де дотик висіла завіса, помалу з'явилася невисока стара жінка із запнутим обличчям. Вона винесла чашу, простягла її Богові й пішла, зникла в мороку. Великий Дім тримав чашу з питвом обіруч. Потім збуджено засміявся й голосно вигукнув:

— За Вічний Спокій! — І закинувши назад голову, випив чашу до дна.

Помалу гості почали танцювати — спершу несміливо, ледве човгаючи ногами й приглушено плескаючи в долоні. Вони радісно поглядали одне на одного, кивали головами й співали:

В річці повно води,

Зацвіла синя квітка,

І Спокій настав.

Великий Дім улігся на ложе й заплющив очі. Верховний Жрець нахилився над ним, вимахуючи руками. Заграли музики, намагаючись потрапити влад із танцівниками. Танок пожвавився. Бог усміхавсь уві сні. Великий Жрець узяв його руки і склав їх навхрест на череві. Тоді намацав на лівій пульс і припав вухом йому до грудей, слухаючи дихання. Нарешті встав, підійшов до узголів'я і обережно витяг з-під сонного Бога подушку. А гості співали.

В річці вода піднялась і вже не спаде.

Спокій наш вічний!

Гості снували складний візерунок танка, виписуючи численні кола, одне в одному. У струменях гарячого повітря мерехтіли світильники. Стояла така задуха, що одяг прилипав до рук і ніг танцівників. Коло дверей скупчилася прислуга й воїни.

Великий Жрець стояв за ложем і дивився на гостей. Потім він звів руки. Танок припинився, один по одному перестали грати музики. Великий Жрець кивнув головою слугам та воїнам, і ті кинулися крізь юрбу до нього. Вишикувавшись обабіч ложа, вони легко підняли його і понесли через усю залу кудись далі, у таємничу сутінь Великого Дому. Гості, не оглядаючись, розійшлися, і Верховний Жрець лишився в обідній залі сам. Він ще трохи постояв, дивлячись на світильники і стомлено всміхаючись, а згодом і собі пішов спати.

Весь Великий Дім поринув у сон. Не спали тільки на горішній терасі, що виходила до річки, яка текла вдалині. Тут кілька жінок сиділи навпочіпки й безмовно дивились на дівчину, що лежала долілиць під самим лише зжужмленим покривалом. Її коси були розплетені. Вона вся

тремтіла. Розфарбоване обличчя підпирав міцно стиснутий кулак, що здригався влад її риданням. Другою рукою дівчина раз у раз водила по долівці, била по ній, і тоді з її широко розтуленого рота вихоплювалося протяжне голосіння, схоже на дитячий плач. Вгамувавшись, вона почала гикати і, гучно зітхаючи, жалісно промовляла в тиші:

— Ох, ганьба, яка страшна ганьба!

***

З волі Сонного вода в річці піднялася. Цього чекали всі, і тільки річкових істот повінь застала зненацька. Коли вода лиш почала прибувати й річкову гладінь де-не-де вкрили брижі, приголомшені журавлі та фламінго забили крилами і стривожено загелготіли. Але річка все піднімалась, і птахи зацікавлено й стурбовано спостерігали, як вода несе їм несподівану полегкість, і курликанням сповіщали про свою пташину втіху. Вони раз у раз опускали у воду дзьоби і довго, спрагло й жадібно пили; так само спрагло вбирала живодайну вологу пересохла земля, на очах перетворюючись на вогкий родючий грунт, ладний дати життя сотням їстівних рослин. Як тільки по випаленій луці потекли поодинокі струмки, злетілися зграї диких качок і, вдоволено погойдуючись на хвилях, закрякали, а вода, прибуваючи, несла їх уперед. Хижі птахи, звичайно байдужі до всього, що діється на полях, цього дня рядком зависли над краєм очікуваної повені. Лише землерийки та миші-полівки, змії та неквапливі черв'яки, що їм природа не підказувала, як поводитись у повінь, очманіло кинулися навтіки — туди, де вище. Вони дістали гіркий і непотрібний урок. Але люди знали, чому піднялася річка, знали, що настає пора достатку й ситості, і тому у вранішній прохолоді лунали їхні радісні пісні, сповнені любові до Сонного. Коли стало жарко, вони повсідалися в затінку і знічев'я дивились, як прибуває вода. Надвечірні сутінки принесли порятунок від палючого сонця, і люди бродили босоніж, хлюпаючи по воді, яка вже на кілька пальців піднялась над шаром затужавілого, твердого, мов цегла, мулу. Часом вони нахилялись і обполіскувалися водою. Дехто заходив глибше, аж до межі поля, щоб звідти помилуватися цією незабутньою

красою. Тут мул уже розм'як і став слизьким, і люди, потішено всміхаючись, угрузали в нього ногами.

Одного ранку річка сягнула Карбу Достатку. Вода стала така глибока, що зовсім розділила сусідні селища, і діти навіть гадали, що так було завжди. Настав день Пробудження. Він почавсь, як звичайнісінький собі день — спершу зеленавий, потім пурпуровий, золотистий, блакитний. Та ось люди почули різкі звуки шавмів і засміялись одне до одного, бо шавми засурмили саме тоді, коли вода порівнялася з Карбом Достатку.

— Сьогодні Сонний прокинеться у спокої і звелить воді відступити!

Люди чекали цього на дахах своїх будинків і пояснювали дітлахам, що відбувається довкола. Весь ранок сурмили шавми й гриміли барабани. Аж ось опівдні, коли сонце задивилося на повінь своїм сліпучим оком і від того погляду над гладінню знявся серпанок пари, люди побачили, як по смужці суходолу, що простяглася вздовж води попід кручею, рушила процесія. Попереду несли самого Сонного. Він був сповитий з голови до ніг; не видно було його схрещених на грудях рук, у яких він тримав ціпок та посох, і тому Сонний здавався товщим, ніж насправді. Матерія була різнобарвна, але переважав блакитний та золотистий колір. І навіть звіддаля на тлі круч, обриси яких тремтіли від пари, вирізнялася борода Сонного. За ним, пританцьовуючи і щось вигукуючи, йшли жінки з довгим розпущеним волоссям. Одні тримали в руках систри[2], намагаючись їхніми різкими звуками розбудити Його, інші голосили й ножами чухрали собі волосся. Далі простували жерці та прислуга, і нарешті — юрба чоловіків і жінок, які, тримаючись за руки, посувались обабіч стежини, немов живі узбочини. Поволі-поволі плив Сонний понад водою, супроводжуваний довгою, неквапливою і безладною процесією. Багато селян, охоплені цікавістю й любов'ю до Сонного, позлазили з дахів і вбрід підійшли ближче. Вони стояли у воді, мов діти, широко розкривши очі й дивлячись, як процесія проходить повз них. Вони гукали Сонного, але той не прокидався, бо жерці ще не справили над ним обряду. Хоча процесія рухалася й повільно, селяни не

встигали йти поруч із нею, бо земля під водою стала грузькою, і вони стояли, вітаючи по черзі Сонного, жінок, прислугу… Тільки один гурт вони не привітали, а зустріли мовчки, недовірливо. За процесією, трохи віддалік, виступав загін воїнів, серед яких борсався Брехунець. На шиї в нього був такий самий комір із знаком Великого Дому, як і в тих, що йшли, взявшись за руки, попереду. Часом йому вдавалося випручати руку, і тоді він рвав на собі той комір. Брехунець то волав, то скрикував, то стогнав — і без упину борсався, тож воїни мусили пильнувати, щоб випадково його не покалічити. Здавалося, ще трохи, і він покалічить сам себе. З рота в нього йшла піна, і мало не до голови процесії долинав його крик:

— Не піду, кажу вам! Я не хочу жити вічно, не хочу!

Чоловік, останній із тих, що йшли, взявшись за руки, озирнувся, потім повернув голову до жінки попереду й сказав:

— Ніяк не второпаю, що Великий Дім у ньому такого знайшов?

Селяни, які досі стояли в багнюці, видерлися на стежку й квапливо рушили за процесією та Брехунцем. Вийшовши на широкий суходіл, процесія спинилась і розпалася. Селяни юрмились позаду. Весь натовп стояв тепер перед тією самою довгою низькою спорудою, що її напередодні оббігали Великий Дім та Брехунець. Між похилими кам'яними стінами до дверей вів перехід. Сонце ще не сягнуло його кінця, і він губився в густих сутінках. Двері до споруди були вдвічі вужчі за прохід, а збоку від входу на рівні очей у стіні зяяла щілина. Тим, хто стояв ближче до проходу, було її видно; але й задні, які нічого не бачили за натовпом, знали: щілина є. Знали вони й те, хто саме за нею ховається. Слуги внесли Сонного в прохід, звели його з ложа й поставили на ноги обличчям до юрби. Він і досі спав — адже очі його були заплющені. Аж ось надійшли жерці й своєю музикою та заклинаннями змусили їх розплющитись. Один із жерців забрав шматочки глини, що прикривали очі Сонного, й пожбурив їх геть. Так Сонний прокинувся. Тепер Великий Дім стояв у незрушному спокої,

повний життя, здоров'я, сили, й дивився повз людей уперед. Тоді Верховний Жрець — адже він, крім усього іншого, насамперед був таки жрець — узявся до діла. Він обгорнувся леопардовою шкурою і підперезавсь. Потім підняв невеличке тесло з кремнієвим різаком і встромив того різака до здерев'янілого рота Великого Дома. Верховний Жрець поводив теслом сюди-туди і люди, що стояли найближче, почули легеньке потріскування — таке, яке буває, коли горить дрібний хмиз. Верховний Жрець відступив, і всі побачили, що рот у Великого Дома розтулений — у незрушному спокої він, певно, щось промовляв. І люди затанцювали, заспівали, хоч були серед них і такі, котрі тихенько схлипували, думаючи про власний непевний спокій, про власне щастя, невловне, мов тінь. Воїни, жерці та прислуга вивели Великого Дома на дах споруди. То був навіть не дах, а грубе дерев'яне риштування, що тяглося вздовж стін. Посередині риштувань не було, і жерці разом з Великим Домом спустилися до споруди. Воїни, які лишились нагорі, бачили, як Бога поклали до кам'яного саркофага, як саркофаг накрили віком і опечатали. Зрештою жерці полишили Бога наодинці з їжею, питвом, зброєю та іграми й вийшли надвір.

Вони стояли й чекали, поки воїни відновлять риштування посередині даху і закладуть його великими кам'яними брилами.

Потім жерці виконали такий самий обряд над Братом-Близнюком Великого Дома — то він стояв, випроставшись, у сутінках за щілиною. Але цього разу Верховний Жрець тільки торкнувся Близнюкового рота, не намагаючись його розтулити, бо рот у того був кам'яний. А щодо Близнюкових очей, то вони були вже розплющені, і він дивився ними крізь щілину надвір.

Тепер ті, що доти стояли, взявшись за руки, підступили до споруди ближче, і кожному з них дали належне: каменяреві — свердло, тесляреві — тесло й долото, пекареві — дріжджі, бровареві — солод; музики несли під пахвою свої інструменти, жінки йшли гарно зодягнені й нафарбовані. Так вони проходили до споруди, а обабіч них стояли, вишикувавшись, жерці. Сміючись і перемовляючись, люди входили

досередини, з гордістю й захватом отримуючи там чаші з питвом. Брехунець усе пручався; люди чули його крик, ще пронизливіший, ніж доти. Верховний Жрець заспокоював його як міг, говорячи, що він, Брехунець, просто занедужав, що його зачарували. Та Брехунець не слухав.

— Якщо ви зробите це, я ніколи не розповім йому жодної побрехеньки. Ніколи!

Цієї миті танцівники немовби спіткнулись, а жерці, що стояли в проході, від несподіванки вражено пообертались. Верховний Жрець щосили ляснув Брехунця по обличчю. Не чекавши цього, той на хвилю замовк і тепер тільки тіпався та важко дихав.

— Вгамуйся, Брехунцю. Вгамуйся. І поясни нарешті, чому ти відмовляєшся од вічного життя?

Отоді Брехунець і промовив ті жахливі, мерзенні слова, від яких усе полетіло шкереберть. Але спершу він ще якусь мить стояв тихо; йому перехопило подих. Потім він несамовито, всім тілом шарпнувсь, аж воїни, які його тримали, похитнулись, а тоді знесилено опустився на землю, люто зиркнув на Верховного Жерця й щодуху прокричав оті слова:

— Бо це життя прекрасне!

Від тих слів усе довкола змовкло, чути було лише, як важко, уривчасто дихає Брехунець. Танцівники спинились і оточили Брехунця кільцем своїх вражених і водночас зневажливих облич. І раптом він відчув, що їхня зневага ще більше наближує його долю до долі Бога, і знову заходився затято борсатися. Верховний Жрець звів руку. Брехунець затих, утупившись очима в цю руку, немов у ній було затиснуте його життя. Верховний Жрець заговорив спокійно, як лікар, що розповідає про хворобу:

— Ніхто ще ніколи не нехтував прихильністю Великого Дома. Але цей чоловік грішний, і йому потрібне очищення. Відведіть його до ями.

Брехунець (стояв, витягшись у струнку, доки відчув, що воїни повертаються, щоб рушити назад. Тієї ж миті твій знепритомнів і був би впав на пісок, коли б воїни не тримали його за руки, наче за вірьовки. Потім вони потягли Брехунця з собою. Голова його впала на груди, рот лишався розтулений. Юрба мовчки спостерігала, як воїни тягнуть Брехунця стежиною, аж поки вони зникли з очей.

Тоді люди, ще більше згуртовані цією надзвичайною подією, знову звернули погляди в глиб проходу. Музики, які досі стояли там, тримаючи інструменти та чаші з питвом, заспівали й рушили всередину; вони один по одному зникали в сутінках, і їх уже не було ні видно, ні чути. Що менше музик залишалося надворі, то тихіше звучав їхній спів. І ось їх зосталося тільки двоє, і люди надворі вже ледве чули їхні голоси. Потім — один, потім — жодного, і тепер ізсередини ледь долинав лише відголосок співу. Люди в юрбі напружено вслухалися, подавшись уперед, повернувши голови в один бік і не знаючи, чи то пісня звучить насправді, чи тільки в їхній уяві. Нарешті запанувала цілковита тиша, і люди засмутились, бо кожне опинилося на самоті зі своїм власним минущим Спокоєм. Смуток наростав помалу, як помалу стихав спів, але згодом запанував, як тиша. Він ніби вийшов із самої землі. Жінки заголосили, почали бити себе в груди і рвати на собі коси; чоловіки заскиглили, немов загнані звірі. Минув смуток тільки жерців, які взяли їжу, питво та вогонь і, промовляючи заклинання, причинили вхідні двері. Вони просунули їжу й питво в щілину і заговорили до того, чиї очі некліпно дивилися на них із сутіні. Потім вони вийшли з проходу й рушили стежкою вслід за Верховним Жерцем. Юрба розійшлася, розбрелася навсібіч, хлюпаючи по воді. Лишилися самі воїни. Вони взялися до роботи, засипаючи прохід камінням та піском.

***

Царевича примушували вчитися сидіти в позі бога. Верховний Жрець забрав його від няньок, знайшов у темній обідній залі невисокого стільця й посадив на нього Царевича. Так він і сидів — задерши підборіддя, звівши докупи коліна, випнувши груди — й широко розплющеними очима дивився перед себе. На ньому було справжнє врочисте вбрання бога, навіть із довгим подолом; у руках він тримав ціпок та посох, схрестивши їх перед собою. Гарненьке волосся з боків йому обстригли, і тепер під щільно припасованою перукою ховалася лиса, мов камінець, голова. До перуки приладнали високу полотняну корону, а з підборіддя звисала прив'язана борода. Він сидів, намагаючись дихати легко, непомітно й не кліпати, хоча від задушного мороку зали й від напруження на очі йому наверталися сльози. Верховний Жрець невпинно кружляв навколо Царевича, і в тиші зали лунало тільки ледве чутне шурхотіння його хітона.

— Добре, — примовляв Верховний Жрець. — Чудово. — І знову ходив і ходив навкруги.

Зрештою з потьмареного Царевичевого ока вибігла сльозинка й потекла по щоці. Він не витримав і спересердя кліпнув.

— Отакої! — сказав Верховний Жрець. — Так добре йшло, а ти все зіпсував. Не заплющуй очей — хай люди бачать твої сльози. Не кліпай!

— Але я мушу кліпати! Всі люди кліпають!

— Ти — не "всі люди"! — відрубав Верховний Жрець. — Ти станеш Богом, Великим Домом. Ти зійдеш на трон і однією рукою владарюватимеш над людьми, а другою піклуватимешся про них.

— Таж вони бачитимуть, як я плачу!

— Так і має бути. В цьому глибока таємниця віри. Чи ти гадаєш, що є хоча б один бог, який, розплющивши очі, не заплакав би від побаченого?

— Будь-хто заплаче, як сидітиме з розплющеними очима, не кліпаючи й не втираючись, — понуро відказав Царевич.

— Той "будь-хто" або кліпне, або втре очі, — промовив Верховний Жрець. — Ось у чім різниця.

Царевич випростався і знову втупився в морок. У другому кінці зали було видно широкий прямокутник входу, освітлений сонячним промінням, яке ледве проникало сюди крізь довгий перехід. Знову не витримавши, Царевич заплющив очі й схилив голову. Ціпок і посох вдарились один об один і схрестилися в нього на колінах. Верховний Жрець перестав кружляти.

— Знов за своє?

— Нездатний я на все це — тримати небо, милуватись із власною сестрою, не кліпати очима, піднімати воду в річці…

Верховний Жрець ударив кулаком у долоню другої руки. Якусь мить здавалося, що він ось-ось спалахне люттю. Однак Верховний Жрець опанував себе, похилив голову, проковтнув слину й кілька разів глибоко вдихнув.

— Послухай, хлопче. Ти просто не розумієш, в якій ми небезпеці, не розумієш, як мало на все це лишилося часу, — повернути честь сестрі, навчитися дивитись у порожнечу, упоратися з річкою… — Нахилившись, він пильно вдивився в обличчя Царевича. — Ти повинен це зробити! Обіцяю тобі, все буде гаразд. А тепер спробуй ще раз.

І знову Царевич сів у позу бога. Верховний Жрець оглянув його.

— Тепер краще! Послухай. Зараз я маю побачитися з твоєю сестрою — так треба. Тож я залишу тебе тут, а ти сиди отак, аж поки сонце освітить вхід із другого боку.

Верховний Жрець розпростав спину, підвів руку, потім опустив її до коліна, ступив три кроки задки, повернувсь і заквапився геть.

Щойно стихло шурхотіння його хітона, Царевич з полегкістю зітхнув і, розслабившись, приплющив очі. Потім звів кістляву руку, й витер долонею обличчя. А тоді посунув на стільці худеньку свою сідницю, щоб не так муляв поділ, а посох і ціпок поклав поряд на підлогу. Озирнувшись до входу, він зірвав з голови полотняну корону разом із тісною перукою, так що аж тріснула тонка поворозка, на якій трималася борода. Весь той мотлох Царевич кинув додолу на ціпок та посох і сидів похнюплений, згорблений, поставивши лікті на коліна й підперши руками голову. Сонячний промінь, відбившись від блискучої стіни, сягнув його очей, і він примружився. Крихітний, мов зернинка, сонячний зайчик помалу збільшувався, обертаючись на сяйливу пляму.

Царевич різко скочив зі стільця й, нечутно ступаючи, заходив круг величезної зали. Подеколи він зводив погляд на стіни, розглядаючи химерні мовчазні зображення з головами птахів або собак. Зрештою спинився посеред зали спиною до входу, підвів голову й задивився на крокви з незграбних, аж надто грубих брусів. Потім відступив назад, наче злякався, що котрийсь із брусів упаде йому на голову.

Він крадькома підійшов до дверей і визирнув у перехід. Там дрімав, спершись на стіну, охоронник. Царевич гордовито, як тільки міг, розпростав плечі й поважно рушив просто до охоронника. Той прокинувся і підняв списа. Немовби не помічаючи його, Царевич завернув за ріг і зіткнувся з якоюсь дівчиною, що покірливо відступила до стіни, даючи йому дорогу. Він простував по Великому Дому далі, не звертаючи уваги на людей, які траплялись дорогою, і нарешті опинився у задній частині будинку, де з кухонь долинав приглушений гомін. Царевич пройшов повз сонних кухарів, повз кухарчуків, які ловили витрішки й сновигали сюди-туди, проминув кухонне подвір'я, де просто неба на деревному вугіллі смажилися настромлені на рожни гуси. Задні ворота, що виходили до круч і пустелі, були відчинені. Царевич глибоко

вдихнув повітря, наче перед стрибком у воду, стиснув кулаки і вийшов за ворота.

Там, у тіні під стіною, він на хвилю спинився і задивився на вигини круч, на брили пісковику, на край гірського пасма, що вирізнялося проти неба. Сувора, неродюча земля. Схованок удосталь, хоч такої затишної, як затінок під пальмами на березі річки, тут не знайдеш. Він рушив угору до круч, намагаючись, де можна, триматися в тіні скель. Ідучи, він промовляв:

— Тільки вона може все це врятувати!

Царевич плакав. Зненацька він відскочив убік і припав до землі за валуном, крадькома виглядаючи з-за нього. Він був не сам серед скель. На кам'яному узвишші сидів навпочіпки чоловік. Його обриси чітко виднілися на тлі круч. Голова в нього безсило звисала на груди, наче він зомлів від спеки.

Чоловік став на коліна й почав робити якісь рівномірні рухи руками. І раптом Царевич збагнув, що чоловік витягає на вірьовці чи мотузці щось із-під землі. Щойно Царевич це зрозумів, як під рукою в чоловіка з'явилася кілька чаш і тарелів — певно, вони були складені в сітку, сплетену з тонких, невидимих звіддаля мотузків. Чоловік підвівся, глузливо захихотів і плюнув собі під ноги. Потім узяв каменюку, кілька разів підкинув її на руці, ніби збираючись поцілити в землю, а тоді щосили пожбурив униз. З-за скелі почувся пронизливий крик. Зрештою чоловік повернувсь і неквапливо почимчикував назад, до Великого Дому, сміючись і погойдуючи своєю мотузяною сіткою з чашами й тарелями. Царевич зіщулився й затремтів, прислухаючись із-за валуна до чоловікової ходи. Він тремтів ще довго після того, як за чоловіком грюкнули ворота Великого Дому.

Згодом він устав і рушив уперед, затуляючись обома руками від сонця, що пекло його лису голову і згори, і з боків, відбиваючись від

гладенького каміння. Далі він зовсім прикрив долонею хворе око і вийшов на кам'яне узвишшя.

Насамперед Царевич відчув різкий запах, потім помітив хмару мух, що роїлися на узвишші. З кожним кроком їхнє дзижчання ставало гучнішим; незабаром і мухи помітили Царевича.

Він опинився на краю ями. Сонце освітлювало її аж до дна, лише з одного боку від стіни падала тінь. Мухам видимо подобалася ця яма, вони залюбки кидалися вниз, обліплюючи звалені там рештки — кістки, гниле м'ясо, запліснявілі овочі, брудне каміння. В освітленому сонцем кутку ями лежав сліпий, голову йому підпирав камінь. Його кістки вирізнялися з-поміж інших хіба тільки тим, що їх іще прикривала шкіра. Він лежав брудний, з роззявленим ротом, отож навіть язика йому пообсідали мухи. Щойно Царевич зрозумів, хто цей чоловік, як той стиха хекнув, не ворухнувши ні губами, ні язиком.

Посеред ями на клаптику очищеної від помиїв землі стояв навколішки якийсь молодик. Придивившись до нього пильніше, Царевич вигукнув:

— Брехунцю!

Але той не відповідав і все пив щось із чаші, яку тримав у руках. Він пив жадібно, гучно, заглушаючи хекання сліпого й дзижчання мух. І дедалі дужче задирав голову й перехиляв чашу, щоб не залишити в ній жодної краплини. Кинувши поверх чаші погляд угору, він побачив, що хтось схилився над ямою, і відскочив.

— Не треба!

— Любий Брехунцю! Це ж я!

Обережно, затуляючись рукою, Брехунець зиркнув скоса вгору. Все обличчя в нього було брудне, побите, подекуди по ньому текла свіжа кров, під очима виднілися криваво-червоні кола.

— Царевич?

— Допоможи мені!

Брехунець поточився в помиях.

— Тобі?! — скрикнув він. — То мені, а не тобі потрібна допомога!

— Я втік…

— Ні, це мара. Мені просто верзеться… Казали ж люди, що я божевільний! Оце ж воно…

— …і не хочу туди повертатись.

Брехунець протер кулаками очі і знову звів їх догори.

— Це справді ти?

— Вони роблять з мене Бога.

Раптом Брехунець поспіхом заторохтів:

— Витягни мене звідси! Твоя сестра… Збігай до неї, хай допоможе!

— Вона нікого не хоче бачити, — відказав Царевич. — До того ж я збираюся тікати з дому. Як хочеш, втечемо разом.

Брехунець завмер.

— Ти? Тікати?!

— Подамося туди, де холодно, й житимемо там.

— Як усе просто, — насмішкувато мовив Брехунець. — Ти просто нічого не тямиш!

— Але ж сюди я дійшов сам!

Брехунець різко засміявся:

— Атож, вирушимо по річці, за течією, перепливемо море, подолаємо суходіл, потім — знову море…

— Авжеж! Ну ж бо!

— Тебе ще ніколи не міняли на човен цибулі?

— Звичайно, ні.

— І тебе не обмацував сірієць, перевіряючи, чи не переріс ти для того, щоб зробити з тебе євнуха?

— Хто такий сірієць?

— Нас знову продадуть у рабство… — Брехунець замовк, облизав пересохлі губи, поволі обвів очима яму і знов подивився на Царевича. — Мабуть за півчовна. Ти ж бо кволий, та й не дуже вродливий, чи не так?

— Я ж хлопець. Якби я вдався дівчиною, то був би вродливий. І не мусив би ні піднімати воду в річці, ні…

— Продаватимуть разом із браслетами, що на тобі, — розважливо вів Брехунець. — Ти можеш стати євнухом.

— Краще вже дівчиною, — трохи зніяковіло сказав Царевич. — Як ти гадаєш, з цього щось вийде?

На брудному Брехунцевому обличчі все ще було вагання.

— Вийде. Витягни мене звідси, і…

— То ми втечемо? Справді?

— Втечемо. А тепер слухай…

— Хе-е-е…

— Чого він хекає?

— Він помирає, — відповів Брехунець. — Довго й повільно помирає.

— А чого в нього костур зламаний?

— Я став йому на плечі й спробував був видертися з цим костуром із ями. Але сліпий не втримався й упав, а костур зламався.

— Його, мабуть, мучить спрага.

— Атож, — нетерпляче кинув Брехунець. — Від неї він і помирає.

— Чого ж він не випив води?

— Бо вода потрібна мені! — вигукнув Брехунець. — Довго ще ти ставитимеш свої дурні запитання? Ми марнуємо час!

— І все ж таки…

— Послухай. Коли ти йшов сюди, тебе хтось бачив?

— Ні.

— Ти вмієш підкуповувати людей?

— Верховний Жрець однаково довідається. Він знає все.

— Драбину ти не притягнеш — замалий ще. Але принести мотузку міг би. Один її кінець прив'яжеш до. каменя, а другий спустиш мені…

Царевич скочив на ноги і сплеснув у долоні.

— Ну звісно!

— Твоя сестра… Але ні, в неї мотузки немає… Чи зможеш ти в когось із отих невігласів, отих милих, навіжених, тупоголових людей знайти мотузку?

Якби Царевич стояв не на самому краєчку ями, він би затанцював від захвату й щастя.

— Я пошукаю! — гукнув він. — Я знайду!

— І ще одне. Крім оцих браслетів, ти маєш і інші коштовності, правда ж?

— Звісно, що маю.

— Прихопи і їх!

— Гаразд, гаразд!

— Отже, мотузка й коштовності. Прийдеш, коли стемніє. Заприсягнися!

— Присягаюсь! Брехунцю, любий мій!..

— А тепер іди. І пам'ятай: це моя… це наша остання нагода.

Царевич повернувсь і стрімголов кинувся від ями вниз. Пробігши кілька кроків, він, однак, похопився, відскочив убік і далі пішов попід скелями. Охоронника, що звичайно нудьгував біля задніх воріт, цього разу на місці не виявилося. Та й узагалі околиця була безлюдна. Ворота стояли зачинені, і Царевич вирішив піти через пальмовий гай, потім перебрести затоплені поля і ввійти до Великого Дому через головну браму. Та біля самої води він перестрів двох голих хлопчаків, які бавилися з очеретяним човником. Царевич зажадав, щоб хлопчаки доправили його до головної брами, і ті негайно підкорилися, дивлячись мовчки й благоговійно на його браслети, намисто, сандалі, на спідницю в складку, довгий царський поділ. Далі він перетнув двір Великого Дому й опинився в своїх покоях. Няньки саме влаштувалися на післяобідній відпочинок. Він розбудив їх і наказав принести коштовності, багато коштовностей. Коли ті насмілилися запитати навіщо, Царевич лише глипнув на них, і вони покірно пішли виконувати його волю — адже перед ними був уже майже Бог. Нарешті йому принесли цілу гору коштовностей. Відчуваючи незвичну втіху, він власноруч чіпляв і чіпляв їх на себе, і тепер від кожного його поруху прикраси починали брязкотіти й дзеленчати.

З мотузкою було складніше. Здавалося, в цілому Великому Домі не існувало жодної мотузки. Щоправда, можна б узяти вірьовку з одного з колодязів біля кухні, але ж вона надто довга, та й витягти її звідти не так просто. А ще перед головною брамою на щоглах майоріли прапори, і кожна щогла була закріплена линвами й вірьовками… Царевич аж трохи

розгубився. Він з брязкотом сів у кутку й замислився, що діяти далі. Кінець кінцем він збагнув: мотузки йому не знайти. Слуги, до яких він звертався, тільки вклонялися, задкували геть і вже не повертались. Царевич тяжко зітхнув і затремтів. Єдиний чоловік, який міг допомогти з мотузкою, був той, хто знав усе. Брязкаючи прикрасами, Царевич повільно підвівся.

***

Висока тераса виходила до повноводої річки. Натягнутий над нею полотняний навіс завмер у нерухомому повітрі. В затінку під навісом сиділа, дивлячись на воду, Чарівна Квітка. Вона дуже змінилася. Її колись довгі коси тепер були підстрижені рівним колом від чола до потилиці й ледве сягали плечей. Однак її голову прикрашав, як і дотi, золотий обруч, що з нього виростала золота голівка кобри, оздоблена топазами; обличчя в дівчини видовжилося, вся вона схудла, змарніла. Фарби на ній тепер майже не було, тільки на повіках лежав густий шар малахіту, яскраво відтіняючи вії. Отож Чарівна Квітка сиділа й понуро дивилася на воду. Вона почувала себе зганьбленою; якби цієї хвилини хтось поглянув у її очі, то відразу прочитав би в них це почуття.

Перед дівчиною стояв, склавши на грудях руки, Верховний Жрець. Він, як завжди, всміхався, але цього разу усмішка його була силувана.

Чарівна Квітка опустила голову й задивилася додолу.

— Бачиш, у мене нічого не вийшло. Я певна, Він гнівається на мене. Я весь час думаю про це.

— Він і на мене гнівається. І на всіх нас.

— Повік собі не прощу. Повік.

Обличчя Верховного Жерця скривилося в посмішці.

— Але в нас немає часу.

Чарівна Квітка перелякано звела на нього очі. Груди в неї високо здіймалися й опускались.

— Гадаєш, він занапастить нас усіх, затопить?

— Дуже, дуже ймовірно. Саме тому я й ризикнув порушити твою самоту. Часу вкрай мало, я про це вже казав. Одначе ми, ті, хто відповідає за долі людей, повинні зробити все можливе. Нам треба поміркувати. Розумієш, Чарівна Квітко, — гадаю, за таких обставин мені можна називати тебе Чарівною Квіткою, чи не так?..

— Як завгодно.

— Що відрізняє людину від решти істот?

— Не знаю!

— Здатність бачити факти й, виходячи з них, робити висновки. — Заклавши руки за спину, Верховний Жрець заходив туди-сюди по терасі. — Насамперед, — провадив він, — ми повинні з'ясувати факти.

— Які факти?

— Хто тримав небо? Га?

— Ну… Він.

— Хто рік у рік по-батьківському великодушно піднімав воду в річці?

— Звичайно, Він.

— А тепер чи є вже той, хто міг би стати новим Богом?

— Ні, — гірко зітхнула Чарівна Квітка. — Ще немає.

— А хто ж тоді піднімає воду в ріці тепер?

— Він. Я гадала…

Верховний Жрець урвав її, піднісши вгору вказівний палець.

— Не поспішай, все до ладу. Атож, це робить Він. Перший факт ми з'ясували. Тепер другий. Куди сягала вода, коли Він увійшов до Незворушного Спокою?

— До Карбу Достатку.

— І це було вже після того, як у тебе нібито нічого не вийшло. Але ж тоді він уже мав бути задоволений, розумієш?

— Але ж…

— І нехай твоє жіноче серце не бореться з гранітною непохитністю фактів і здорового глузду.

Очі в неї широко розплющились.

— Що це означає?

Поміркувавши хвилю, Верховний Жрець відповів:

— Те, що я сказав, жорстоко, але це означає, що слушність маю я, а не ти.

Вона випросталася на стільці і ледь посміхнулась:

— Може, де в чому й мав.

— Так чи так, а не тіш себе занадто, Чарівна Квітко!

— Не тішитиму, не сумнівайся.

— Ну, тоді ще один факт. Коли він ступив до Храму Життя, щось його розгнівало. — На мить Верховний Жрець став, знову трохи пройшовсь, а тоді повернувся обличчям до неї і зупинився. — Люди кажуть, знання — моя стихія.

І я не заперечуватиму цього з удаваної скромності. Я знаю все, що може знати людина.

Вона озирнулась і глянула на нього з-під густих вій. У кутиках її губ майнув посміх.

— І про мене знаєш?

— Я знаю, що ти жила геть відлюдно. Але настав час поговорити й про це, а то ми ні в чому не розберемося. Гнів Його спрямований проти однієї людини, яка викликає в тебе глибокий, може, навіть неусвідомлений інтерес. Тепер я сказав те, що хотів сказати.

По цих словах обличчя в Чарівної Квітки спалахнуло густим рум'янцем, але посміх з її губ не зійшов.

— Я знову не втямлю, що ти маєш на увазі.

— Я маю на увазі Брехунця.

Вона то червоніла, то блідла й не зводила з Верховного Жерця очей. А він так само спокійно вів далі:

— Нам треба поговорити, Чарівна Квітко. Ми не можемо дозволити собі самообману. Мені ти можеш розповісти про все.

Зненацька вона сховала обличчя в долоні.

— Лихо за лихом! Ох, моя вроджена слабкість, оця незбагненна брудна гріховність…

— Бідна, нещасна дівчинка!

— Потворні думки й невимовні…

Верховний Жрець ступив до неї і лагідно промовив:

— Облишмо ці думки — вони ятрять тобі душу. А проженеш їх — вони згинуть. Підійди до мене, моя люба. Ми, дві покірливі душі, будемо разом і разом знайдемо вихід з того трагічного лабіринту, до якого часом потрапляє людина.

Не відриваючи долонь від обличчя, Чарівна Квітка впала перед ним навколішки.

— Коли він сидів… сидів біля ніг Бога й розповідав Йому… нам про плавучі білі гори, про їхній холодний білий вогонь… у такій убогій одежі, такий безпорадний і водночас сміливий…

— Тобі захотілося зігріти його.

У відповідь вона тільки журливо кивнула головою.

— І з часом тобі дедалі більше кортіло, щоб він побув з тобою.

Його голос лунав так неупереджено, що їхня розмова вже не здавалася дивною чи недоречною. Він спокійно заговорив знов:

— Як ти виправдовувалася сама перед собою?

— Я запевняла себе, що він — мій брат.

— Добре знаючи, що він — такий самий чужий, як і оті білі люди з його побрехеньок.

З-за долонь почувся її приглушений голос:

— Моєму братові з волі Божої — лише одинадцять років. До того ж Брехунець… Кажеш, я можу розповідати тобі про все?

— Сміливіше!

— Кохання пронизало мене, мов гостра стріла.

— Бідна дівчинка! Нещасна, заблукана душа!

— Що ж тепер буде? Що може зі мною статися? Адже я порушила закони природи!

— Зрештою, тепер ти говориш щиро.

Вона подалася вперед, закинула обличчя вгору і спробувала обійняти його ноги.

— Але згодом, коли він таки залишився зі мною…

Їй не вдалося обійняти ноги Верховного Жерця. Він відскочив назад, немов сахнувшись змії, стиснув перед собою кулаки й вирячився на неї через плече.

— Ти… він з тобою… ти…

З широко розведеними руками Чарівна Квітка знов опустилася навколішки. Вона прикипіла поглядом до Верховного Жерця й закричала:

— Але ж ти сказав, що все знаєш!

Верховний Жрець хутко підійшов до парапета і втупився в порожнечу. Хвилину він белькотів якусь дитячу нісенітницю:

— Гаразд… О боже… Так, так, так… Тьху ти! Милий Боже, зглянься на мене! Нарешті він урвав це своє мурмотіння, обернувся й рушив до неї — але не просто до неї, а трохи вбік. Потім прокашлявся й сказав:

— І все це… все це стояло між тобою і твоїм законним потягом до батька?

Вона не відповіла. Тоді Верховний Жрець заговорив знову, підвищивши від обурення голос:

— І ти ще дивуєшся, що вода в річці й досі піднімається?

Але Чарівна Квітка звелася на ноги і, так само підвищивши голос, промовила:

— Чого тобі треба? Іди й роби своє діло!

Верховний Жрець поглянув туди, куди дивилась вона.

— Царевичу, ти підслуховував?!

— Ти шпигував! — вигукнула Чарівна Квітка. — Негідне хлопчисько! Навіщо ти все це на себе поначіпляв?

— Мені так подобається. — Царевич тремтів, і прикраси на ньому дзеленчали. — Не так уже й багато я почув. Лише те, що він казав про річку, яка піднімається.

— Іди геть!

— Я зараз піду, — скоромовкою відказав Царевич. — По правді, я тільки хотів спитати, чи, бува, немає в когось із вас мотузки…

— Мотузки? Навіщо?

— Просто так.

— Знов виходив за браму! Поглянь на свої сандалі.

— Я лише подумав…

— Іди геть і скажи своїм нянькам, щоб почистили тебе.

Все ще тремтячи, Царевич повернувся і був би пішов, коли б Верховний Жрець несподівано владним тоном не гукнув:

— Зачекай! — Ледь кивнувши Чарівній Квітці головою, немов прохав у неї дозволу, він підійшов до Царевича й узяв його під руку. — Сядь, Царевичу. Отак. Чудово. Отже, ми виходили з Великого Дому, і тепер нам потрібна мотузка… Здається, я починаю розуміти… Ти зв'язався з ним. І — коштовності… Ну звісно ж!

— Мені просто хотілось…

Чарівна Квітка переводила здивований погляд з одного на другого.

— Що тут, зрештою, діється? — спитала вона.

Верховний Жрець обернувся до неї і сказав:

— Це якраз стосується нашої з тобою розмови. Неподалік — ти не знаєш, де саме, — є яма. Коли ти наказуєш посадити когось до ями…

— Знаю, — нетерпляче урвала його Чарівна Квітка. — До чого тут я?

— Усунути всі причини нашого скрутного становища важко. Але принаймні одну — можна. Бог гнівається на свого Брехунця, адже той відмовився од Його дару — од вічного життя. Ось чому Він і далі піднімає воду. Хоча, звісно, не тільки через це.

Чарівна Квітка рвучко подалася в кріслі вперед, стиснула руками бильця й промовила:

— У ямі…

Верховний Жрець похилив голову.

— Брехунець і тепер мучиться передчуттям навислої небезпеки, потерпає від злигоднів і страждань, що спостигли його в цьому житті.

Він підхопив знепритомнілу Чарівну Квітку саме вчасно. Потім м'яко посадив дівчину в крісло й почав плескати її по долонях, знову бурмочучи собі під ніс:

— Ох Боже, Боже!..

Царевич нарешті спромігся промовити:

— Мені вже можна йти?

Та Верховний Жрець на нього не зважав. Царевич мовчки слухав, як Верховний Жрець віддає накази воїнам біля дверей, нишком, хоча й трохи заздрісно, споглядав, як дві служниці клопочуться коло Чарівної Квітки, повертаючи її обличчю красу. Низенька стара служниця внесла чашу з питвом і поставила її на підставку поруч із кріслом. Відтак усі три жінки відійшли і стали чекати збоку. Сонце схилялося до обрію. Прокашлявшись, Чарівна Квітка запитала:

— І що ж ти збираєшся робити?

— Спробую переконати його. Це єдине, чим я можу тебе розрадити. А ти кріпись. Ти ж бо вважаєш себе людиною надзвичайною. Так воно, звісно, і є. Передусім ти надзвичайно гарна. Але ці темні бажання… — Він позирнув на Царевича. — Не тільки ти їх відчуваєш. Кожного з нас ятрить глибока, прихована, нездорова жага кохання до… до… Ти знаєш, що я маю на увазі. До людини іншої крові. До чужинця з його невідомими мріями. Хіба ти не розумієш, що то за мрії? Всього лиш відчайдушна спроба позбутися власних зіпсутих бажань, здійснивши їх в уяві, адже за законами природи справдитися вони не можуть. Люба моя, невже ти гадаєш, що таки є краї, де люди одружуються всупереч природним межам єдинокров'я? До того ж, де б вони жили, ті казкові блазні? Якби небо було таке величезне і простягалося аж до їхніх далеких країв, то уяви лишень, скільки б воно важило!

— Справді. Божевілля, та й годі.

— Нарешті ти визнала істину. Він божевільний, який вдався до своїх побрехеньок і зазіхнув на найвищу, найсвятішу нашу єдність, на всіх нас. Він — божевільний, який загрожуватиме нам, доки не погодиться служити Богові. — Верховний Жрець замовк і відвернувся до затопленої

водою долини. Стрімка течія винесла звідкись порожнього човна. Він крутився на чорториях, аж поки перекинувся. — Тепер ти розумієш? Нам нема коли чекати на допомогу. Ми, звичайно, постараємося переконати його, але якщо з цього нічого не вийде, доведеться вдатись до примусу.

Настала тиша. Не порушуючи її, Чарівна Квітка знову нечутно заплакала. Сльози стікали по її щоках разом із малахітом. Так стікають з гори дощові потоки.

Вода в річці все підіймалася. Царевич сидів, час від часу подзенькуючи своїми коштовностями.

Згодом Чарівна Квітка перестала плакати.

— Певно, вигляд у мене жахливий!

— Та ні, люба. Тільки волосся трохи скуйовдилось і фарба потекла. Але це тобі до лиця.

Вона жестом підкликала служниць.

— Бачиш, Верховний Жерче? Мій вигляд показує, яка зіпсута я була. Але тепер мені майже байдуже. Не зовсім, звичайно, але майже байдуже…

Він поглянув на неї похмуро й здивовано.

— Тобі байдуже, чи припиниться повінь?

— Щодо цього — ні. Байдуже, який у мене вигляд.

Служниці знову поставали збоку. Чарівна Квітка нарешті зважилася й рішуче промовила:

— Я готова!

Верховний Жрець голосно наказав:

— Приведіть його сюди!

Царевич скочив на ноги.

— Я, мабуть, піду поп'ю води…

— Сядь, як сидів, малий негіднику! — просичала сестра.

Царевич знову сів.

Знадвору почувся гамір, серед якого вирізнявся добре знайомий усім голос. Його завжди балакучий власник і тепер без угаву говорив, щоправда, гучніше, ніж звичайно. Двоє високих чорних воїнів у пов'язках на стегнах тягли Брехунця за обидві руки. Вони виволокли його на терасу й поставили перед Чарівною Квіткою. Брехунець замовк і звів на неї очі. Чарівна Квітка відповіла йому незворушним кам'яним поглядом. Вона здавалася спокійною, мов душа, що вже переступила межу цього життя, і тільки вбрання в неї на грудях ледь здригалось. Раптом Брехунець помітив Царевича, який сидів навпочіпки коло Чарівної Квітки, прихилившись спиною до стіни. Брехунець сіпнувся в руках воїнів і чимдуж закричав:

— Ти — зрадник!

— Я не…

— Стривай, Брехунцю. — Верховний Жрець звернувся до Чарівної Квітки: — Дозволь?

Вона розтулила губи, але не вимовила жодного слова. Верховний Жрець підняв палець.

— Відпустіть його!

Воїни відступили від Брехунця, оголили свої блискучі списи й наставили їх вістрями на нього, мов на звіра, загнаного в сіть. Брехунець заговорив знов — швидко, розпачливо, дивлячись то на Верховного Жерця, то на Чарівну Квітку, то на Царевича.

— Отрута — це жорстоко. Ви скажете: зате людина не відчуває болю. Але ж звідки вам знати? Вас коли-небудь отруювали? А я знаю безліч корисних для вас таємниць. Я навіть міг би спинити повінь — дайте лишень час! Ми ж не злякались, ніхто з нас не злякався, хіба не так? Боятися — це жахливо. Жахливо!

Верховний Жрець урвав його:

— Ми тебе не залякуємо, Брехунцю!

— Чого ж тоді зуби в мене, як тільки я замовкаю, починають цокотіти, аж у голові гуде?

Верховний Жрець простяг до Брехунця руку, але той відскочив назад.

— Заспокойся, молодче. З тобою нічого не станеться. Принаймні зараз.

— Не станеться?

— Ні. Треба зробити перерву. Відпочинь, Брехунцю. Лягай собі на килимку, вмощуйся зручненько.

Брехунець підозріливо поглянув на нього, але Верховний Жрець лише кивнув головою і всміхнувсь. Брехунець нахилився, сперся на руку й сів навколішки. Він озирнувсь довкола, сахнувся, побачивши списи, а тоді неквапно ліг і згорнувсь клубочком, мов дитина в материнському лоні. Але жодна дитина в світі не тремтіла з напруження так, як він; жодна дитина не роззиралася так, як він, на всі боки.

Тим часом Верховний Жрець, поглянувши на розбурхану річку, сахнувся так само, як Брехунець, коли вгледів списи. Верховний Жрець вочевидь намагався опанувати себе.

— Отже, Брехунцю, боятися нема чого. Часу в нас скільки завгодно.

Він бачив сторожке некліпне око Брехунця, як ото в краба, коли той виглядає з-під каменя.

— Заплющ очі. Забудь про все.

Брехунець заплющив очі, потім різко їх розплющив і опустив повіки знов, але так, що між ними лишились вузенькі блискучі щілинки. Верховний Жрець стиха заговорив:

— Поміркуймо разом над тим, що ми маємо.

Брехунець, лежачи на підлозі, здригнувсь і затремтів.

— Смерть… Убивство… Хіть… Ота яма…

— Ні, ні! Поміркуймо над добрим, близьким, дорогим!

Блискучі щілинки між повіками тремтливо розширилися, потім зникли. Скулений, мов зародок, Брехунець пробубонів у підлогу:

— Вітрець обвіває щоки… Прохолода…

— Чудово.

— Падає лапатий білий пух… Гори під білим покривалом…

— А, ти знов за своє! Я кажу, поговорімо про те, що маємо!

— Білі люди… Чисті, білі жінки… Шкіра — неначе слонова кістка з золотом. І всі — чужинки, а отже, всі — твої. О, лагідна чужинка біля чужого вогнища!

Верховний Жрець не витримав і нервово захихотів. Потім вибачливо глянув на Чарівну Квітку. Вбрання в неї на грудях знову здригалося.

— Послухай, Брехунцю. Ти вже заспокоївся, і тепер я спробую востаннє звернутися до твоєї шляхетності. Бог тебе цінує, і те, що ти не з Ним, викликає в Нього гнів. Прийми в дар вічне життя — заради нас!

— Ні! — заволав Брехунець.

— Стривай. Ми розуміємо, ти занедужав, великодушності від тебе годі й сподіватися. Тому, щоб тобі легше було нам допомогти, ми самі виявимо великодушність. Ти дістанеш від нас стільки ж, скільки дістав Він.

— Підкупити хочете?

Але Верховний Жрець його не слухав. Він заходився кружляти навколо Брехунця, а той, наче змія, поводив услід йому головою.

— Май на увазі, навіть цього може виявитися замало. Недавно я чув, начебто Він такий розгніваний, що… Проте ми повинні зробити все

можливе. Не думай, що ми пропонуємо тобі просто лежати в могилі й сохнути, як решта, десь на околиці. Ні ж бо! Ми відсунем каміння, розберемо риштування…

— Про що це ти?

— Ти лежатимеш поруч із самим Богом! Щонайменш у трьох саркофагах. А внутрішній буде з найдорожчого матеріалу, якого ти тільки зажадаєш.

Брехунець звівся на коліна і знов очманіло заволав:

— Старий дурень!

— Зачекай, доки я скінчу. Ми розріжемо тебе й вичистимо нутрощі. Ми висмокчемо тобі крізь ніздрі мозок, а череп заповнимо пахучою рідиною…

Верховний Жрець захоплено показував на собі все те, про що розповідав, а Брехунець, обвивши себе руками, пугукав, немов оскаженілий пугач.

— І відріжемо тобі сором…

Царевич скочив на ноги.

— О, так, так!

Брехунець кинув пугукати й заговорив, і голос його лунав чимдалі різкіше:

— На маленькому, як селянське подвір'я, клаптику землі — жменька сліпих мавп, викинутих з виру людського життя на мілину, жменька

самовдоволених невігласів, надто обмежених, щоб утямити: десяток миль річки — ще не цілий світ…

— Через тебе ми всі потонемо!

— Авжеж, потонете, якщо у вас не вистачить глузду піднятися по кручах і піти звідси…

— Благаємо тебе!

— Мене, засудженого, загнаного в пастку, мене, єдину людину з тверезим розумом у цьому… цьому… — Брехунець смикнувся до Чарівної Квітки й схопив її за ногу. — Невже ти не розумієш? Твоєму братові… скільки йому? Десять? Але ж сила і влада в твоїх руках — у твоїх, твоїх! І ти хочеш за нього заміж? За цю нікчемну подобу хлопця?..

— Пусти мене!

— Та він же — справжнє дівчисько! А ти, ти одна з тих кільканадцяти воєначальників, які командують на цій річці. У тебе є воїни, а це — вже майбутнє військо…

Чарівна Квітка важко дихала. Вона звела перед собою руки і дивилася йому просто у вічі, наче більше дивитися не було куди. А Брехунець провадив:

— То ти хочеш за нього заміж?

Чарівна Квітка розтулила губи й стулила їх знов. Вона провела руками по бильцях крісла назад і обхопила їх так, що кісточки на пальцях побіліли. Потім відірвала погляд від Брехунця, подивилась на усміхненого Царевича, тоді на чашу, яка стояла на підставці.

— Ти маєш те, з чого виросте військо. То чи є щось таке, чого б ти не могла зробити?

— Ми знаємо, що зробити, — озвався Верховний Жрець.

Але Брехунець, немовби побачивши в Чарівній Квітці надію на порятунок чи й відчувши свою владу над Царівною, стояв перед нею і говорив, наче Бог:

— У цім краю найвище стоїть той, хто володіє тобою, о незбагненна й прекрасна жінко! Він би випалив дощенту всі береги цієї річки, коли б чоловіки в усій околиці не схилили перед твоєю красою голови!

— Та кому в світі спаде таке на думку? — озвався Верховний Жрець. —

Я ж казав, ти — божевільний!

— Ні, я не божевільний. Нема в мені ані хитрощів, ані злостивості.

— Нема злостивості? — вигукнула Чарівна Квітка. — Після того, що ти казав про "незбагненну жінку"?

Брехунець розвів руками.

— Та невже ви й досі не збагнули? Невже жодне з вас нічого не збагнуло? У цьому краю недоумків є лише один чоловік, якому доступні всі жінки, — Великий Дім, Бог!

Чарівна Квітка схопилася за голову й підвелась. А Брехунець відвернувся від неї і зневажливо, з ненавистю заговорив уже до Верховного Жерця:

— Навіть тобі, кого вважають мудрим, вони не доступні. Але те, що між мною і цією жінкою, цією прекрасною дівчиною нічого не було, що вона не любила мене, — брехня й нісенітниця!.. — Він підніс Верховному Жерцю пальця мало не до самого носа. — А якби Великим Домом був я?!

Кров відринула від темної шкіри Верховного Жерця, а тоді знов ударила йому в обличчя. Він одійшов од Брехунця на три кроки.

— Воїни! Вбийте його!

Тримаючи напоготові списи, воїни рушили вперед. Вираз гідності спав, немов маска, з обличчя Брехунця. Страх і ненависть спалахнули в ньому, як у Богові. Лице здригалося, підкоряючись квапливим і недоладним рухам, що враз охопили все його тіло. Він то подавався вперед, то обертався назад, то нахилявся вбік. Воїни проминули його, але не встигли вони зупинитись, як один із них спіткнувся й поточивсь. Тієї ж миті його спис вислизнув просто до рук Брехунцеві. Змія не так швидко вражає своїм жалом, як Брехунець устромив вістря списа в шию воїнові й тут-таки витяг його, щоб наступної миті прохромити другого воїна. Той обернувся, коли удар списа вже спостигав його. Воїн лише схопився за груди і незграбно повалився додолу. А Брехунець уже підскочив до Верховного Жерця, який надсадно гукав лучників.

Брехунців спис проробив кілька загадкових рухів навколо Верховного Жерця, який стояв, опустивши руки. Щось примовляючи, Брехунець кинувся через терасу і вискочив на парапет. Він обернувся саме в ту мить, коли лучники вибігли на терасу й заходилися лаштувати луки. Брехунець жбурнув списа — і один з лучників упав, так і не розмотавши тятиви.

І весь час, поки його тіло виробляло всі ці неможливі рухи, з уст його, скривлених від люті, невпинно злітали якісь слова. Брехунець не змовк, навіть коли плигав з парапету. Він пірнув просто у воду й, певно, щось бурмотів і під водою. Та коли він випірнув і, широко вимахуючи

руками, поплив геть, на терасі стояв такий гамір, що годі було почути, замовк він чи ні. Стріли занурювались у воду круг нього, відтак спливали і погойдувались на хвилях оперенням догори. А поранений Верховний Жрець мінявся на очах. Він тримався за груди і вдивлявсь у далечінь і в себе водночас. Потім опустивсь на коліна й судомно обернувся назад. Його обличчя враз постаріло й наче всохло.

Царевич також змінився. Він не зважав ні на вбитих, ні на вмирущого. Радісно всміхаючись, він запитав у Чарівної Квітки:

— Тож тепер байдуже, що в мене з очима? Я однаково не буду Богом, правда ж?

Але Чарівна Квітка не звертала на нього уваги. Почувся голос Верховного Жерця, який уже припав щокою до підлоги:

— Все сходить кров'ю... Він жалить, мов скорпіон!

Брехунець був уже далеко, так далеко, що наздогнати його могла хіба тільки випадкова стріла. Він видерся на мур, який вузенькою стежкою виступав із води й тягся попід верхівками пальм аж до середини течії. А тоді повернувся обличчям до тераси й довго махав руками, ніби вигукував без слів: "Я вижив, я мав вижити!" Лучники застигли біля парапету з порожніми вже сагайдаками й чекали наказів від Чарівної Квітки. Але та стояла з піднесеними руками й роззявленим ротом, заворожено дивлячись на Брехунця.

Верховний Жрець ясно й чітко, як і належить жерцеві, промовив:

— Він хоче бути смертним.

То були його останні слова.

Широкий усміх Царевича був тепер до кумедного недоречним. Він запитав:

— А тепер мені можна піти напитися?

Чарівна Квітка неуважно відказала:

— Зараз, зараз, дитино моя. — Вона ступила до парапету. — Бути смертним… І все ж таки…

Лучники дивилися на неї й чекали. Чарівна Квітка також почала мінятися — вона круглішала, навіть більшала на очах. Досі впалі щоки поповнішали. Очі, волосся виблискували. Здавалося, ніби якісь парфуми, досі сховані в її тілі, раптом розлилися й підкорили її своїм збудливим ароматом. Чарівна Квітка сяяла, іскрилась. На її устах бриніла ледь помітна усмішка, і від неї на пухкеньких нафарбованих щічках з'явились ямочки. Царівна стояла з піднятими руками, повернувши намащені хною долоні назовні. Вона була саме одкровення.

— І все ж таки краще ходімо й порадьмося з Ним.